

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Факультет управління, економіки та права

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Освітній ступінь «Магістр»

на тему: **«ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи ЕК-61

Спеціальності 051 «Економіка»
(шифр і назва)

Сеньків Назар Романович

Керівник: **Василина О.Р., к.е.н., доцент**
(Прізвище та ініціали)

Рецензент: _____
(Прізвище та ініціали)

ЛЬВІВ-ДУБЛЯНИ
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Факультет управління, економіки та права
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ

Освітній ступінь Магістр

Спеціальність 051 «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
економіки
(назва кафедри)

(підпис)
Георгій ЧЕРЕВКО
(прізвище, ім'я, по батькові)

“6” березня 2023 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу студенту
Сеньківу Назару Романовичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: **«Ефективність використання потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області»**

керівник роботи: Василина О.Р., к.е.н доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЛНУП від “ ” _____ 202 року № _____

2. Строк подання студентом роботи до “8” січня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи нормативно-законодавчі акти, літературні джерела, дані сільськогосподарських підприємств, статистична звітність.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Вступ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОГО РІВНЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність економічної категорії «потенціал підприємства» та його структурні особливості

1.2. Чинники забезпечення ефективності використання потенціалу сільськогосподарського підприємства

1.3. Методичні підходи до оцінювання ефективності використання потенціалу підприємств сільського господарства

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організаційна та економічна характеристика діяльності сільськогосподарських підприємств Львівщини

2.2. Використання потенціалу сільськогосподарських підприємств: економічні результати

2.3. Економічна оцінка ефективності використання потенціалу сільськогосподарських підприємств

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Засоби оптимізації потенціалу сільгоспідприємств

3.2. Розробка ефективної стратегії формування потенціалу сільськогосподарського підприємства

3.3. Напрями формування потенціалу підприємств галузі сільського господарства в умовах діджиталізації

Висновки

Список використаних джерел

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): рисунки, таблиці, схеми

6. Дата видачі завдання “ 6 ” березня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)
1.	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі КР. Написання аналітичного розділу. Вивчення об'єкту. Аналіз існуючого стану (складання програми; написання пояснювальної записки; підготовка картографічних матеріалів для кваліфікаційної роботи).	червень-серпень 2023 р.
2.	Розробка перспективного рішення та його обґрунтування (написання перспективної частини; виготовлення планової основи для основного варіанту роботи).	вересень 2023 р.
3.	Розробка та обґрунтування пропозицій щодо реалізації роботи. Розробка питань з охорони праці та захисту населення. Розробка питань з охорони природи (написання економічної частини роботи; висновків і пропозицій з реалізації роботи; кінцеве редагування пояснювальної записки; оформлення кінцевого варіанту роботи та інших графічних матеріалів, які представляються до захисту в ЕК).	жовтень 2023 р.
4.	Кінцеве оформлення кваліфікаційної роботи (здача пояснювальної записки керівнику КР; виправлення його зауважень; здача КР на рецензування; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць, перевірка на плагіат).	листопад 2023 р.
5.	Підготовка до захисту в ЕК. Пробний захист на випускній кафедрі (написання доповіді, підготовка презентації й погодження її з керівником КР; виправлення зауважень у графічній частині).	грудень 2023 р. січень 2024 р.

Студент

_____ (підпис)

Сеньків Н.Р.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Василина О.Р.
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота: 70 сторінок текстової частини, 11 рисунків, 10 таблиць, 44 літературних джерела. «Ефективність використання потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області». Сеньків Н.Р. – Кваліфікаційна робота магістра. Кафедра економіки. Дубляни, Львівський НУП, 2024 р.

Розкрито економічну сутність категорії «потенціал сільськогосподарського підприємства», виділено його складові елементи, наведено їх характеристику. Досліджено механізм та принципи формування ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, його склад та структуру в підприємствах Львівської області, визначено внутрішні та зовнішні чинники розвитку. Визначено основні напрями впливу інформаційного суспільства на формування ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, з одного боку, та вплив ресурсного потенціалу на розвиток інформаційного суспільства, з іншого боку, з метою раціонального використання потенційних можливостей підприємства в умовах формування інформаційного суспільства.

Ключові слова: потенціал, ресурси, сільськогосподарське підприємство, виробництво, оцінка, ефективність, ресурсовіддача, ресурсомісткість.

ANNOTATION

Qualification work: 70 pages of the text part, 11 figures, 10 tables, 44 literary sources. «The efficiency of using the potential of agricultural enterprises of the Lviv region». Senkiv N.R. – Qualification work of the master. Department of Economics. Dubliany, Lviv NEU, 2024.

Reveals the essence of economic categories “resource potential of the agricultural enterprises”, highlighted its components is given their characteristics. To investigate the mechanisms and principles of the resource potential of agricultural enterprises, its composition and structure of enterprises in Lviv region, defined by internal and external factors of development. The basic directions of influence of the information society on the formation of the resource potential of agricultural enterprises on the one hand, and the impact of the resource potential for the development of the information society, on the other hand, for the purpose of rational use of the potential of the enterprise in the conditions of formation of information society.

Key words: potential, resources, agricultural enterprise, evaluation, efficiency, resource efficiency, resource intensity.

УДК 336:338.432

Кваліфікаційна робота магістра: 70 с. текстової частини, 11 рисунків, 10 таблиць, 44 джерела. Ефективність використання потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області. Сеньків Н.Р. Кваліфікаційна робота. Кафедра економіки. Дубляни, Львівський НУП, 2024.

Розглянуто класифікацію ресурсів виробництва сільськогосподарських підприємств, як їх потенціалу. Визначено методичні підходи до оцінки ефективності використання потенціалу виробництва. Розглянуто сутність потенціалу виробництва сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано потенціал виробництва сільськогосподарських підприємств Львівської області. Запропоновано шляхи підвищення використання потенціалу виробництва.

Проведено класифікацію наявного потенціалу виробництва, визначено рівень забезпечення ресурсами виробництва сільськогосподарських підприємств та результати їх господарювання. Сформовано стратегічні напрями ресурсозабезпечення сільськогосподарського виробництва та підвищення ефективності використання потенціалу виробництва в сільському господарстві.

Ключові слова: потенціал, ресурси, сільськогосподарське підприємство, виробництво, оцінка, ефективність, ресурсовіддача, ресурсомісткість.

ЗМІСТ

	Ст.
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОГО РІВНЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	10
1.1. Сутність економічної категорії «потенціал підприємства» та його структурні особливості	10
1.2. Чинники забезпечення ефективності використання потенціалу сільськогосподарського підприємства	17
1.3. Методичні підходи до оцінювання ефективності використання потенціалу підприємств сільського господарства	21
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	27
2.1. Організаційна та економічна характеристика діяльності сільськогосподарських підприємств Львівщини	27
2.2. Використання потенціалу сільськогосподарських підприємств: економічні результати	35
2.3. Економічна оцінка ефективності використання потенціалу сільськогосподарських підприємств	38
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	45
3.1. Засоби оптимізації потенціалу сільгоспідприємств	45
3.2. Розробка ефективної стратегії формування потенціалу сільськогосподарського підприємства	53
3.3. Напрями формування потенціалу підприємств галузі сільського господарства в умовах діджиталізації	57
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах господарювання товаровиробники мають забезпечити ефективне і конкурентоспроможне використання усіх наявних ресурсів. В процесі виробничо-комерційної діяльності аграрні підприємства постійно зустрічаються з новими викликами та загрозами в їхній діяльності, тому їм потрібно своєчасно та оперативно реагувати як на негативні прояви, так і своєчасно виокремлювати та використовувати перспективні. Головним чинником, який визначає ступінь економічної спроможності, реагувати на зазначені процеси, є потенціал використання ресурсів підприємства. В той же час, слід зазначити, що механізм управління ресурсним потенціалом аграрними підприємствами не в повній мірі і не завжди відповідає завданням підвищення їх конкурентоспроможності та перспективам розвитку. Дотримання високого рівня потенціалу і темпів його зростання для окремого сільськогосподарського підприємства посилює його конкурентні переваги, а успішність його буде залежати від того, як вдало забезпечена відповідність наявного ресурсного потенціалу функціонуванню в сформованому зовнішньому середовищі.

Дослідженням питань потенціалу підприємств займалося чимало вчених. Доцільно відзначити таких як В. Г. Андрійчук, М. І. Кісіль, П. Т. Саблук, Б. Й. Пасхавер, О. В. Ульянченко, В. В. Юрчишин, Б. О. Язлюк та ін.

Однак окремі аспекти організації й ефективності використання ресурсів виробництва як потенціалу висвітлені ще недостатньо. Актуальність зазначених проблем й обумовила вибір теми дипломної роботи, визначила її мету і завдання.

Мета й завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є в обґрунтуванні теоретичних та практичних основ формування ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства та напрямів підвищення ефективності його використання.

Для досягнення даної мети в роботі визначені наступні завдання:

- узагальнити сутність потенціалу виробництва та його структурні складові в сільському господарстві;
- провести класифікацію наявного потенціалу виробництва;
- визначити рівень забезпечення ресурсами виробництва сільськогосподарських підприємств та результати їх господарювання;
- провести аналіз потенціалу виробництва і його використання;
- проаналізувати ефективність використання ресурсів виробництва в сільському господарстві;
- сформулювати перспективні напрями ресурсного забезпечення сільськогосподарського виробництва;
- визначити напрями підвищення ефективності використання потенціалу виробництва в сільському господарстві.

Об'єктом дослідження є процеси організації забезпечення та ефективного використання потенціалу підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні аспекти і методичні напрацювання ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарським підприємством.

Методи дослідження. В кваліфікаційній роботі використано системний підхід до вивчення економічних процесів і явищ. Загальнонаукові методи, які використані під час дослідження: аналізу, синтезу, наукового узагальнення, порівняльного аналізу, методи групування, для вивчення можливостей використання міжнародного досвіду – методи порівняльного аналізу, аналогій, моделювання, екстраполяції. Методами дослідження в кваліфікаційній роботі є: абстрактно-логічний, економіко-математичний, економікостатистичний, метод оптимізації.

Інформаційно-нормативною базою для дослідження послужили законодавчі акти України, публікації з питань підвищення ефективності використання потенціалу виробництва сільськогосподарських підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні теоретичних та науково-методичних засад формування ресурсного потенціалу

сільськогосподарського підприємства та напрямів підвищення ефективності його використання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у комплексному застосуванні розроблених пропозицій у діяльності сільськогосподарських підприємств щодо шляхів забезпечення економічної ефективності використання потенціалу виробництва.

Науковий зміст основних результатів дослідження та їх практичне застосування обговорювалися на міжнародному науково-практичному Форумі (4-5 жовтня 2023 р.) у ЛНУП.

Структура та обсяг дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Зміст роботи викладено на 70 сторінках комп'ютерного тексту, проілюстрована 10 таблицями, 12 рисунками. Список використаних джерел складається з 44 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОГО РІВНЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність економічної категорії «потенціал підприємства» та його структурні особливості

У вчених працях, присвячених аналізу теорії потенціалів, зазначається розмаїття їх характеристик, таких як економічний, науково-технічний, виробничий, трудовий, інформаційний та природно-ресурсний. Запитання про економічну категорію «потенціал» почали активно обговорювати наприкінці 70-х - на початку 80-х років ХХ століття. Сучасні наукові публікації все частіше використовують терміни, такі як підприємницький потенціал, інтелектуальний потенціал, фінансовий потенціал, інноваційний потенціал [18, с.17; 32; 33, с. 71].

Походження терміну «потенціал» визначається латинським словом «potential», що означає силу, можливість та потужність. Потенціал розглядається як наявні резерви та ресурси, які можуть бути використані для досягнення мети, активовані чи вирішення завдання. Це можливості для окремої особи, суспільства чи держави в конкретній галузі. Визначення потенціалу виокремлює дві основні аспекти: як суму резервів і можливість досягнення певного результату [30, с. 21].

На перший погляд, це може здатися двома різними підходами до визначення «потенціалу», проте між ними існує глибока взаємодія: у обох випадках потенціал пов'язаний з можливістю досягнення певного результату, що залежить від наявності ресурсів. Це положення може служити вихідною точкою для розкриття сутності різних аспектів потенціалу [25, с. 93].

Під поняттям «потенціал підприємства» маємо на увазі економічну категорію, яка охоплює кількісні показники кожного ресурсу та їх потенційні характеристики. Дієздатність потенціалу підприємства забезпечується

цілеспрямованим використанням наявних структурних елементів у процесі економічної діяльності [15; 26, с. 8].

Виробничий потенціал є складовою ключовою економічного потенціалу, розгляданим як здатність господарської системи обробляти національне багатство для задоволення суспільних потреб. Це сукупність економічних можливостей, які можуть бути використані задля реалізації соціально-економічних домовленостей [36, с. 37]. Згідно з Олійником Т. І., «потенціал економічний» визначається чисельністю трудових ресурсів, якістю засобів виробництва, рівнем розвитку науки та техніки, природними ресурсами тощо [38, с. 24].

Якщо економічний потенціал формується за рахунок виробничої і невиробничої сфер, то потенціал виробничий пов'язаний тільки з сферою матеріальною. Він залежить від якості та кількості, збалансованості виробничих ресурсів у досягненні певних результатів. Визначення виробничого потенціалу може включати в себе розгляд виробничої потужності, що визначає нормативні можливості виробництва конкретної продукції [40, с. 63].

Виробничий потенціал, розгляданий як ключова економічна категорія, визначає можливість господарської системи створювати різноманітні продукти з урахуванням ресурсного забезпечення. Це об'єднання різних ресурсів, включаючи якісні та кількісні аспекти, а також їхню оптимальну структуру та раціональне використання. Все це визначає здатність суб'єкта господарювання до виробництва та успішної комерційної діяльності, а також враховує вплив територіальних особливостей, природних умов та традицій на результативність виробничої діяльності [41, с. 58].

Незважаючи на погляди різні вчених на склад потенціалу виробничого, підхід ресурсний вказує на ресурси усі, пов'язані з функціонуванням та розвитком підприємства. Вибір основних елементів потенціалу є задачею складною, яка під сумнів ставить безліч визначень складу потенціалу. Аналіз потенціалу структури підприємства ускладнюється ще й тим, що всі його

елементи одночасно діють і у складних динамічних відносинах взаємодіють, створюючи єдність потенціалу унікальну [22, с. 10-11].

Виробничий потенціал сільського окремо взятого господарства включає земельні, матеріальні і ресурси трудові, спрямовані на ефективне виробництво сільськогосподарської продукції [14, с. 20]. Ресурси є основою матеріальною виробництва та застосовуватися можуть у різних комбінаціях. Вони витратну частину представляють виробничого процесу та лише те визначають, що може бути у результаті виробничого процесу отримано. Отже, види різних ресурсів, окремо взяті, або сума їхня, формують «потенціал ресурсний» [17, с. 26].

Потенціал ресурсний сільськогосподарського виробництва розглядається зокрема, через призму трьох груп агрегованих ресурсів: соціальних, природних і виробничих. Соціальна складова трудові ресурси включає та здатність апарату управлінського, працівників господарської та системи колективів до ефективного ресурсного використання [2, с. 44].

Порівняння різних концепцій формування потенціалу економічного сільськогосподарських підприємств вказує на будову першої концепції більш логічну, яка для розробки наукових підходів придатна до формування та механізмів управління використанням базових та функціональних потенціалів, а також механізму економічного розвитку потенціалу сільськогосподарського підприємства. Процес трансформації потенціалів підприємства як базових, показано в концепції синтетичній, подано на рис. 1.1 у логіко-структурній схемі вигляді.

Перелік виділених потенціалів функціональних сільськогосподарського підприємства, який нам представлений на рис. 1.1, може бути адаптований відповідно до завдань конкретизації, що перед менеджментом підприємства стоять. Розгляд комбінацій будь-яких компонент та елементів потенціалів базових, призводить мобілізація яких до використання раціонального можливостей для досягнення, зростання та цілей розвитку підприємства, від вирішуваних завдань конкретизації залежить.

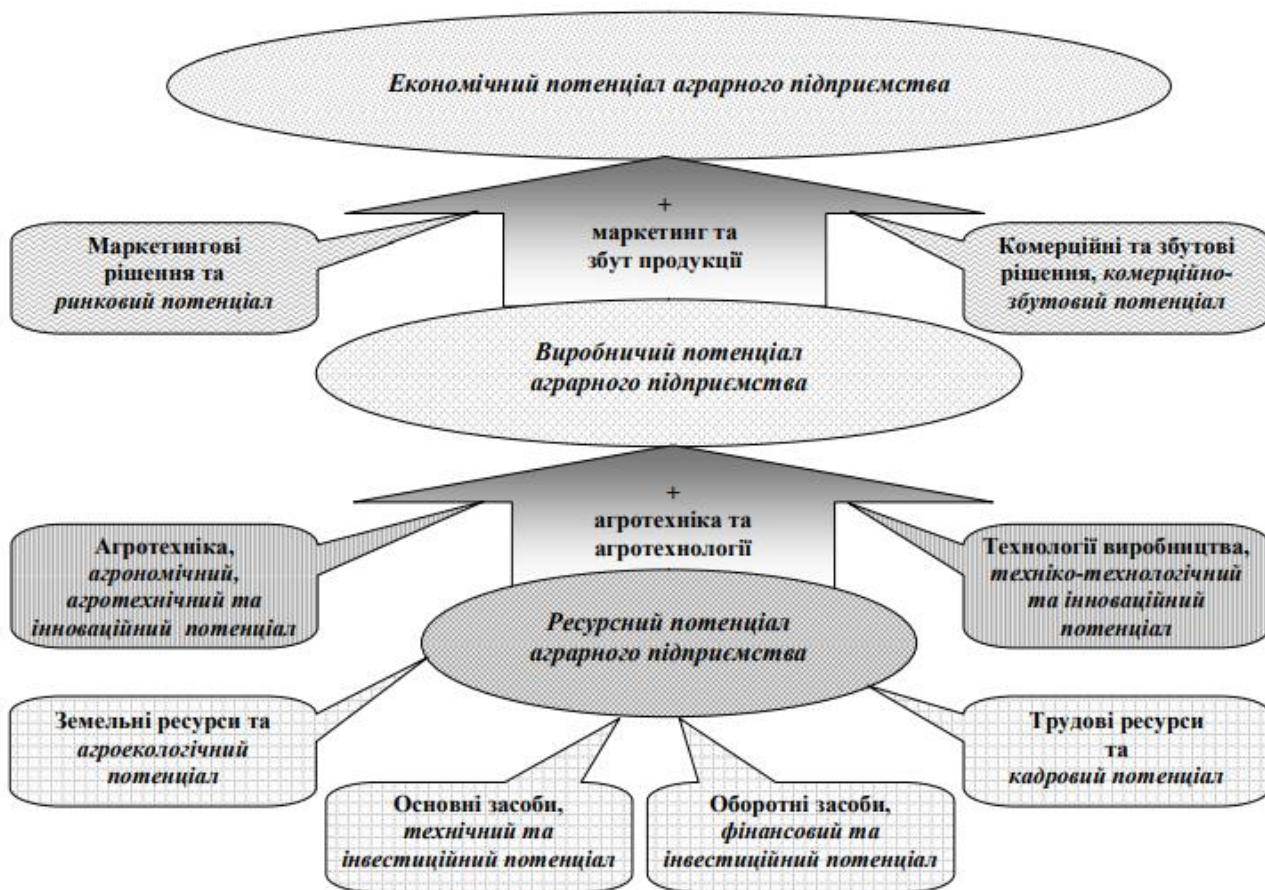

Рис. 1.1. Модель синергійної трансформації базових та функціональних потенціалів аграрного підприємства*

* розроблено автором на основі [24]

Система забезпечення заходів інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств, представлена нами на актуальному рисунку 1.2, є інструментарієм управління ключовим економічним потенціалом. Це тим визначається, що мобілізація інвестиційного та інноваційного функціональних потенціалів з усіма аспектами трансформації потенціалів базових підприємства взаємодіє, особливо ресурсного, що є формування основного виробничого та економічного потенціалу підприємства.

Підхід «інструментальний» чітку формалізацію процедур передбачає стратегічного, оперативного та тактичного управління на етапах різних процесів економічного зростання та підвищення ефективності діяльності підприємства. В цьому підході «механізми управління» поєднують розвитку різних процесів та явищ інструменти, що проявами економічного потенціалу

виступають, та на відкриття засоби впливу і реалізацію можливостей цих процесів інтенсифікації.

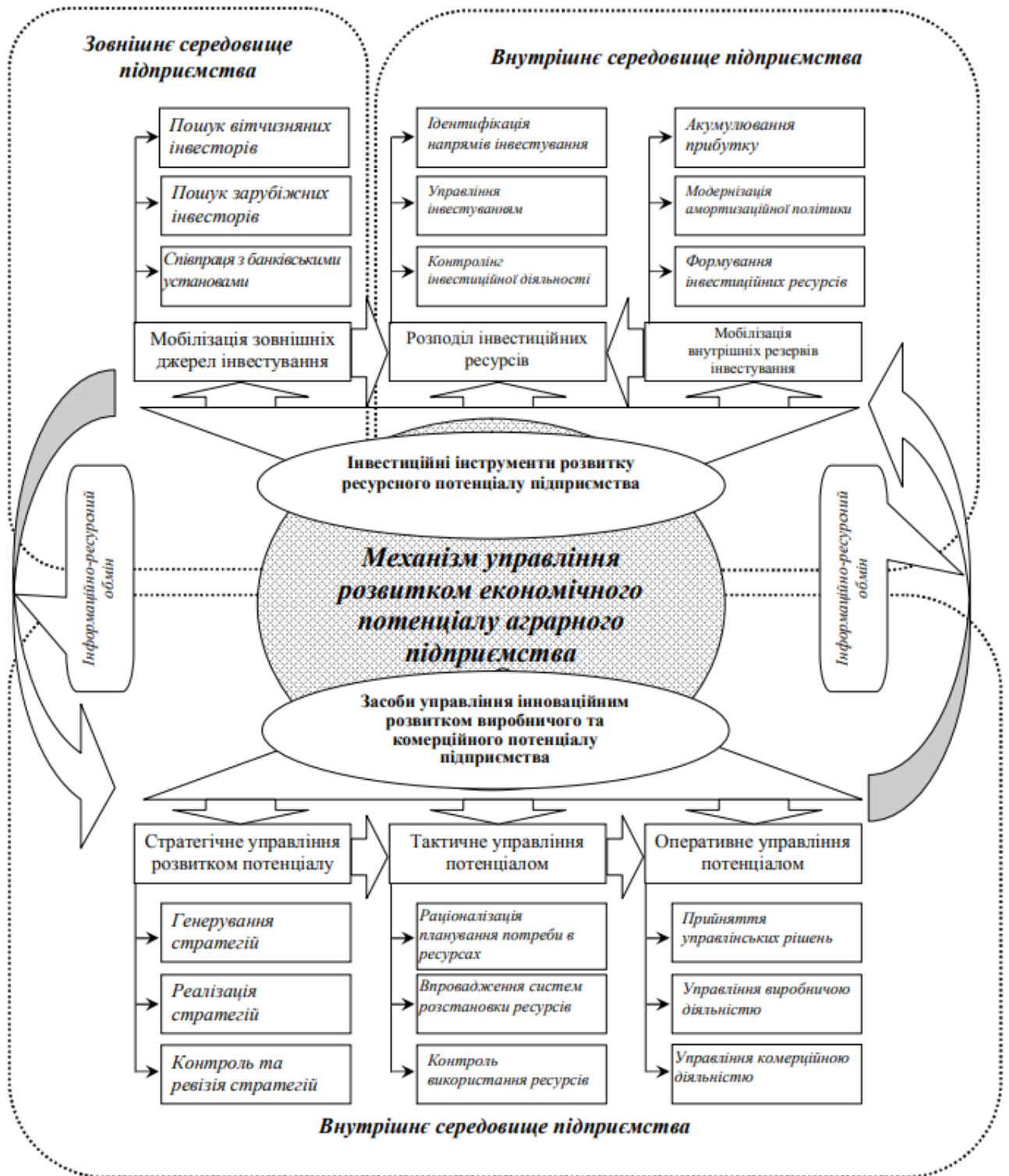

Рис. 1.2. Модель підходу «інструментального» до управління формуванням потенціалу сільськогосподарських підприємств*

* сформовано автором на основі [25]

Універсальність «побудови» управління принципів і механізмів в межах концепції «функціональної» забезпечує ступінь гнучкості високий останніх та пристосування для виконання можливості будь-яких завдань.

Під «*потенціалом виробничим підприємства*» щодо виготовлення продукції розуміють його можливості до певного асортименту, номенклатури і якості в кількості, потрібній споживачам.

Складові елементи, які впливають на успішне використання виробничого потенціалу підприємства, наведені на рис.1.3.

Технологічна складова потенціалу послідовність і порядок здійснення конкретних операцій виробничого регламентує з продукції виготовлення (надання послуг) у вигляді регламенту технологічного, а також нормативно-правовий бік обґрунтовує у виробничих процесах, узгоджуючи з чинними його в галузі (регіоні, країні) виробничими стандартами.

Рисунок 1.3. Елементи успішного застосування потенціалу підприємства

*Розроблено автором

Технічна складова потенціалу виробничого характеризує можливості наявного парку обладнання використання, оснащення і устаткування для виготовлення продукції, здійснення фізичних операцій з надання послуг, а

також конструктивного удосконалення можливості і всієї техніки модернізації для забезпечення виробничих операцій більш ефективного. Здебільшого складова технічна ґрунтується на рівні технологій застосовуваних.

Менеджмент підприємства як складова потенціалу виробничого є ланкою процесу управління керівною, тобто успішної діяльності запорукою в цілому підприємства. Адже прийняття управлінських рішень конструктивних і своєчасних запобігати може перебігам непередбачуваним у виробництві та надійності сприяти його.

Інжинірингова складова потенціалу виробничого передбачає і удосконалення проектування нових існуючих продукції різновидів (послуг), підхід до специфікацій уможливує деталізованих окремих виробів з оформленням проектів документації відповідної. Ця ґрунтується складова на дослідженнях маркетингових середовища ринкового, зокрема споживачів платоспроможного попиту.

Складова ресурсна є ємною найбільш складовою потенціалу виробничого, оскільки включає структуру розгалужену використовуваних у взаємопов'язаних між собою ресурсів виробничому процесі: трудових, капітальних, матеріально-сировинних та також зважимо, інтелектуальних. Рациональне використання і сполучення ресурсів всіх вказаних створює передумови для втілення сприятливі завдань виробничих і, у вигляді реальної виробничої програми, задумів, яка відповідає діяльності підприємства профілю і йому претендувати дає змогу на вагому ринкового сегменту частку.

Отже, потенціал підприємства виробничий, який на його виробничі можливості вказує, у вигляді виробничої програми формалізується у підприємства з виготовлення продукції певної чи наданням послуг.

Основним показником, який ступінь використання виробничого потенціалу підприємства характеризує, є його «виробнича програма».

1.2. Чинники забезпечення ефективності використання потенціалу сільськогосподарського підприємства

Можна констатувати, що ефективність ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств використання впливом ряду зумовлюється чинників, які на дві основні групи можна поділити: чинники формування необхідного потенціалу та чинники щодо його ефективного використання (рис. 1.4). В умовах функціонування існуючих для сільськогосподарського виробництва потреба виникає у оптимальному співвідношенні між видами ресурсів, що забезпечить збалансування можливостей виробничих та співпропорцій досягнення певних економічних.

Рис. 1.4. Чинники забезпечення ефективності використання потенціалу сільськогосподарського підприємства *

*сформовано із використанням матеріалів [18]

Обґрунтовуючи збалансованість ресурсів сукупну у якості критерію функціонування підприємств ефективного, необхідно і дати проаналізувати характеристику такому, зв'язаному невіддільно з потенціалом ресурсним поняттю, концентрації як процесу. Стосовно до етапу розвитку сучасного сільськогосподарського виробництва умовами найбільш прийнятними, котрі на вибір розмірів виробництва впливають, є факторів група, представлена нами для аналізу в табл. 1.1.

Таблиця 1.1. Умови, що визначають розміри потенціалу сільськогосподарського підприємства*

Умови	<i>Чинники, що сприяють виробничому укрупненню</i>	<i>Чинники, що обмежують розміри виробництва</i>
Природні умови	1. Наявний правовий спосіб заохочення і відповідальності в природокористуванні та системних об'єктах; 2. Велика частина природних пасовищ і землі заплавні 3. Вирівняний місцевий ландшафт	1. Відсутність наявного правового способу заохочення і відповідальності в природокористуванні та системних об'єктах; 2. Дрібноконтурність природних пасовищ і заплавних земель 3. Наявність пасовищ лісових
Економічні фактори	1. Розораність земель є високою 2. Трудові ресурси сконцентровані 3. Концентрація матеріальної бази виробництва	1. Розораність земель є незначною 2. Трудові ресурси розосереджені по територіальних громадах 3. Виробнича база розосереджена
Маркетингові інструменти	1. Дорожня мережа розвинута 2. Великий ринок збуту продукції близько 3. Кооперування та розвиток міжгосподарських зв'язків 4. Комерційна практика з підвищення кваліфікації кадрів	1. Дорожня мережа відсутня 2. Великий ринок збуту продукції далеко 3. Відсутність кооперації та міжгосподарських зв'язків; 4. Відсутність професійної підготовки кадрів і підвищення його кваліфікації з урахуванням нових умов
Юридичні норми	Встановлення визначеної законодавством послідовності використання об'єкта (землі чи підприємства)	Недостатність визначеної законодавством послідовності використання об'єкта (землі чи підприємства)

*сформовано автором

Нами від економічних умов окремо, що на розміри виробництва впливають, розглядаються умови «маркетингові». Необхідність наданою самостійністю організаційно-правовим формам такого виділення диктується, що у розпаді агропромислового комплексу загальному, знаходити повинні,

направляти своє виробництво і пристосовувати до попиту суспільства і з обліком особливостей сучасної конкуренції вимог ринку, максимізації прибутку і підвищення конкурентноздатності товару.

Приведене групування, на наш погляд, буде частково сприяти розвитку як середніх, великих, так і дрібних виробництв, що від процесів насичення у залежності чи заміщення ресурсами його, впливають безпосередньо на форм розвиток різноманітного господарювання.

У розрізі регіональному місце мають варіації значні активами забезпеченості підприємств, що на показниках їх діяльності позначається. Наявні які задіяні у виробництві активи, впливають на ефективність потенціалу ресурсного сільськогосподарських підприємств. Так беззаперечно, обов'язковою умовою сільськогосподарського виробничого процесу інтенсифікації вважати можна заходи з комплектування ресурсів та нагромадження, що досягненню високих показників сприятиме за рахунок більш функціонування ефективного [16], зокрема:

- ✓ поглиблення диверсифікації виробництва;
- ✓ автоматизація циклу виробничого, впровадження технологій новітніх у тваринництві та рослинництві;
- ✓ управління як висококваліфікованого та планування продуктивності тварин чи врожайності культур за фазами (періодами) росту відповідними і на основі врахування їх біологічних і фізіологічних властивостей розвитку;
- ✓ залучення однорідних ресурсів якісно, які використовуються на різних стадіях технологічного процесу;
- ✓ функціонування й розвиток транспортних потужностей, логістики, переробки, зберігання і реалізації продукції.

Сучасного господарювання практика є багатовекторною, що нівелює встановлення однозначне довгострокових чинників успіху ключових підприємства сільськогосподарського. Підвищення використання ефективності потенціалу ресурсного підприємства бути забезпечене може:

- ✓ заміною техніки застарілої за допомогою проведення удосконалення

засобів праці технічного, що у виробництві використовуються;

- ✓ реалізації заходів з використання раціонального виробничих запасів, ліквідації наднормативних існуючих запасів, вдосконалення процесів постачання та нормування;
- ✓ підвищенням ефективності використання ресурсів трудових, насамперед, продуктивності праці, що на економію матеріальних витрат впливатиме та підвищенню культури сприятиме й безпеки виробничого процесу;
- ✓ заходів реалізації з підвищення рівня професійно-кваліфікаційного працівників;
- ✓ оптимальної системи організації збутової агропідприємства, застосування більш прогресивних форм проведення розрахунків;
- ✓ модернізації наявного устаткування, механізації служб допоміжних та обслуговуючих і виробництв;
- ✓ впровадження агроінновацій, підвищення рівня механізації та автоматизації з метою забезпечення процесу зростання обсягів виробництва;
- ✓ вдосконалення виробництвом управління на засадах більш оптимального використання потенціалу і ресурсів підприємства інформаційного;
- ✓ організації робочих місць і обслуговування персоналу, впровадження прийомів передових, методів праці;
- ✓ впровадження безвідходних, прогресивних, чи маловідходних технологій і процесів.

При формуванні й реалізації ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства важливим вбачається враховування чинників розміщення, що впливатиме на результативність сільськогосподарського виробництва.

Структурний аналіз потенціалу ресурсного як системи взаємопов'язаних видів ресурсів з проблемою їх неоднозначного трактування стикається. В вигляді найбільш загальному можна теорію факторів виробництва

використати, за якою такі фактори виділяються як земля, капітал і робоча сила з деталізацією подальшою зазначених дефініцій особливостей та використання з огляду на специфіку розвитку виробничих відносин в аграрному секторі.

1.3 Методичні підходи до оцінювання ефективності використання потенціалу підприємств сільського господарства

В умовах зростаючої уніфікації та стандартизації сільськогосподарської продукції основною конкурентною перевагою агробізнесу є здатність виробляти якісну, безпечну сільськогосподарську сировину з меншими витратами, ніж у конкурентів. Іншими словами, основним джерелом успіху сільськогосподарських підприємств на ринку є їх відносно низька собівартість, яка забезпечується за рахунок зменшення споживання ресурсів на одиницю продукції, наприклад, шляхом впровадження інноваційних продуктів і технологій. Для цього сільськогосподарським виробникам необхідно або нарощувати обсяги виробництва без зміни кількісних параметрів ресурсів, або темпи зростання обсягів виробництва повинні перевищувати темпи зростання наявних ресурсів. Однак, сучасні сільськогосподарські підприємства характеризуються неоднорідністю у своїй здатності виконувати вищезазначені умови. Зокрема, спостерігається значна варіація у витратах на виробництво сільськогосподарської продукції та рівнях інноваційної активності навіть серед виробників зі схожою ресурсною базою. Причиною цього є значні відмінності у здатності сільськогосподарських підприємств найбільш повно та ефективно використовувати свій ресурсний потенціал. Це актуалізує питання оцінки ресурсного потенціалу інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств.

Наукові дослідження щодо кількісного оцінювання у сфері формування та використання ресурсного потенціалу підприємств можна поділити на три напрями:

1) Оцінка ресурсного потенціалу (оцінка фактичного стану ресурсів та показників їх відтворення) [2; 11].

2) Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу [6];

3) Оцінка повноти використання ресурсного потенціалу (наскільки повно використовуються можливості ресурсної бази підприємства). Основна відмінність між двома останніми підходами полягає в тому, що оцінка ефективності передбачає розрахунок та аналіз ефектів, які приносять одиниці використаних ресурсів, тоді як оцінка повноти використання потенціалу полягає в тому, наскільки повно підприємство використовує наявний у нього ресурсний потенціал. Комплексний аналіз ресурсного потенціалу та обґрунтування відповідних рішень щодо управління ним можливий лише за умови одночасного застосування всіх вищезазначених підходів до кількісної оцінки.

Одним з найбільш дискусійних питань (особливо в аграрній науці) є обґрунтування переліку показників, які необхідно враховувати в процесі оцінки. На нашу думку, розробити універсальну систему таких показників неможливо, враховуючи диверсифікацію сільськогосподарських підприємств та тенденцію до освоєння нових нетрадиційних напрямків сільського господарства.

Базові показники поділяються на три категорії, які повинні враховуватися всіма виробниками. До них відносяться:

1) Показники, що характеризують кількісні параметри ресурсу (площа сільськогосподарських угідь та ріллі, поголів'я худоби та птиці, кількість працівників, доступні інвестиційні ресурси, обсяг доступної інформації тощо).

2) Показники, що характеризують якість ресурсів (наприклад, якість ґрунту, кваліфікація персоналу).

3) Ефективність використання ресурсів (наприклад, фондівіддача, продуктивність праці, матеріаловіддача, врожайність, продуктивність худоби та птиці).

Для інноваційно-орієнтованих підприємств при виборі таких стратегічних векторів розвитку слід враховувати здатність суб'єкта господарювання розробляти та впроваджувати інновації на основі наявних ресурсів. При цьому слід враховувати, що види, вартість та ефективність інновацій значно варіюються залежно від розміру підприємства, його інвестиційної спроможності та регіону виробництва сільськогосподарської продукції. Тому аналіз показників інноваційної діяльності найбільш успішних конкурентів досліджуваних суб'єктів господарювання має слугувати основою для визначення наявного ресурсного потенціалу для забезпечення інноваційного розвитку.

При цьому під конкурентами розуміються виробники, схожі за кількісними та якісними параметрами основних видів ресурсів (земля, праця, капітал) та ключовими напрямками господарської діяльності. Зазначене вище слід враховувати при виборі методичного інструментарію оцінки ресурсного потенціалу. Загальноприйнятим у науковій літературі є поділ методів оцінки на формальні та неформальні (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 Особливості та напрями застосування сучасних методів оцінювання ресурсного потенціалу підприємства *

Метод	Особливості	Напрями застосування
<i>Неформалізовані методи оцінювання</i>		
Структурно-функціонального моделювання (IDF0)	Передбачають проведення системного аналізу процесу функціонування підприємства із ідентифікацією ресурсів, залучених на кожному із його етапів	Ідентифікація складових ресурсного потенціалу (видів ресурсів і потенціалів, які вони формують)
Матричні методи	Побудова двох- або трьохвимірної матриці, яка візуалізує місце розташування підприємства за фактичними значеннями цих показників	Наочне представлення фактичного стану підприємства відносно бажаного; є цінним у процесі стратегічного планування
Евристичні методи	Використовуються для кількісного вимірювання складно формалізованих величин.	Оцінка кількісних і якісних характеристик ресурсів, коефіцієнтів вагомості
<i>Формалізовані методи оцінювання</i>		
Економіко-статистичний метод	Обчислення абсолютних показників	Оцінка кількісних і якісних параметрів ресурсів
	Обчислення відносних показників (коефіцієнтів)	Оцінювання ефективності використання ресурсів (ефект у розрахунку на одиницю ресурсу)
Методи нечіткої логіки	Кількісне вимірювання складно формалізованих показників; обчислення інтегральних коефіцієнтів	Оцінка кількісних та якісних характеристик ресурсів, коефіцієнтів вагомості
Нормування	Приведення неспівставних показників ресурсного потенціалу до безрозмірного вигляду	Підготовка неспівставних показників кількісних та якісних параметрів ресурсів до подальшого інтегрування
Інтегрального оцінювання	Обчислення узагальненого показника, у якому синтезовано раніше визначені нормовані показники	Обчислення узагальнених інтегральних коефіцієнтів
Кореляційного аналізу	Оцінка тісноти та характеру зв'язку між змінними	Кількісне обґрунтування коефіцієнтів вагомості складових ресурсного потенціалу
Таксономічний аналіз	Дає можливість порівняти показники діяльності підприємства із віртуальним еталоном	Кількісне вимірювання ступеня відставання від еталона
DEA-аналізу	Співставлення здатності кількох об'єктів (підприємств) трансформувати ресурси (входи) на результати (виходи)	Порівняльний аналіз ефективності і повноти використання ресурсного потенціалу із конкурентами

*Сформовано автором із використанням [19]

Перевагами формалізованих методів є їх точність та об'єктивність. У процесі оцінки ресурсного потенціалу, ефективності та повноти використання вітчизняні дослідники зазвичай використовують економетричні методи, методи нормування та методи комплексної оцінки. Крім того, відповідна система методів повинна включати методи кореляційного аналізу. Кореляційний аналіз рекомендується використовувати для кількісної оцінки вагових коефіцієнтів для кожної складової ресурсного потенціалу. Найпростішим способом використання методів кореляційного аналізу в даному дослідженні є порівняння коефіцієнтів кореляції або індексів показників ресурсного потенціалу та ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств. Коефіцієнт парної кореляції використовується, коли оцінюються лише лінійні зв'язки, тоді як індекс кореляції використовується для нелінійних зв'язків.

Один з варіантів перетворення коефіцієнтів (індексів) кореляції у вагові коефіцієнти представлений наступним рівнянням:

$$\omega_j = \frac{r_j}{\sum_{j=1}^n r_j}, \text{ або } \omega_j = \frac{R_j}{\sum_{j=1}^n R_j}, \quad (1.1)$$

де ω_j – вагомості j -ї компоненти коефіцієнт ресурсного потенціалу;

r_j , R_j – відповідно, індекс кореляції j -ї компоненти та коефіцієнт ресурсного потенціалу його результативного показника діяльності сільськогосподарського підприємства (ефективність, економічний ефект, конкурентоздатність);

n – кількість компонентів потенціалу ресурсного.

Зазвичай, мають на увазі під компонентами, види ресурсів (нижній рівень структури потенціалу підприємства) та види потенціалів, наприклад, - природний, трудовий, фінансовий, матеріально-технічний, інформаційний [8, с. 34-35]. Якщо ієрархічну будову ресурсного потенціалу враховувати для підприємства, то показників ефективності система та повнота використання потенціалу ресурсного також набувати вигляду ієрархії має (рис. 1.5).

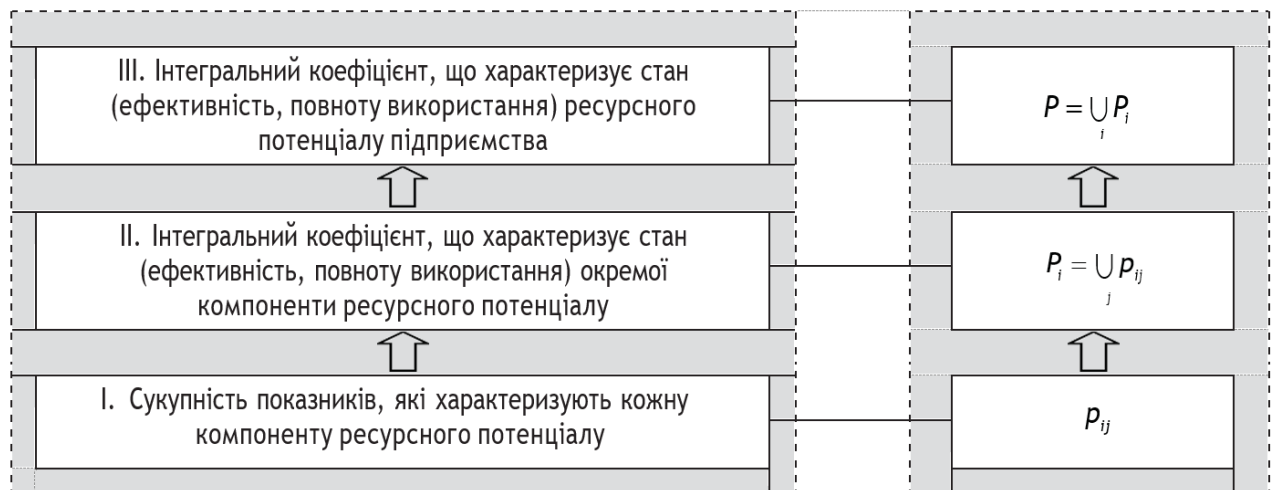

Рис. 1.5. Побудова ієрархії системи показників повноти, стану та ефективності використання потенціалу сільськогосподарського підприємства

*Примітка: p_{ij} – i -й показник у межах j -ї компоненти ресурсного потенціалу; P_i – інтегральний коефіцієнт у межах j -ї компоненти ресурсного потенціалу

На основі такого порівняльного аналізу можна визначити, наскільки досліджувані підприємства відстають від тих, які максимізують свій потенціал використання ресурсів. Цю процедуру можна здійснити за допомогою методів аналізу бізнес-середовища (DEA-аналіз) [14, с. 69, 152-153]. Як зазначалося вище, оцінка повноти (а в деяких випадках і ефективності) використання потенціалу вимагає врахування здатності наявних ресурсів приносити максимально можливі результати. Для цього краще звернутися до досвіду інших сільськогосподарських підприємств зі схожою ресурсною базою та найвищою ефективністю їх використання. Звичайно, визначення такого потенціалу виключно на основі внутрішньої інформації та досвіду персоналу не завжди є точним і достовірним.

Іншим методом порівняльного аналізу фактично досягнутих показників ресурсного потенціалу є метод класифікаційного аналізу [5, с. 16-17; 16, с. 16]. Він ґрунтується на порівнянні фінансово-економічних показників досліджуваних суб'єктів з гіпотетичними еталонами. Існує два типи таких еталонів:

- 1) визначені на основі найкращих характеристик конкурентів;
- 2) визначені на основі найкращих результатів використання ресурсів досліджуваним підприємством.

Узагальнене застосування вищезазначених методів у процесі оцінки ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств наведено на рис. 1.6.

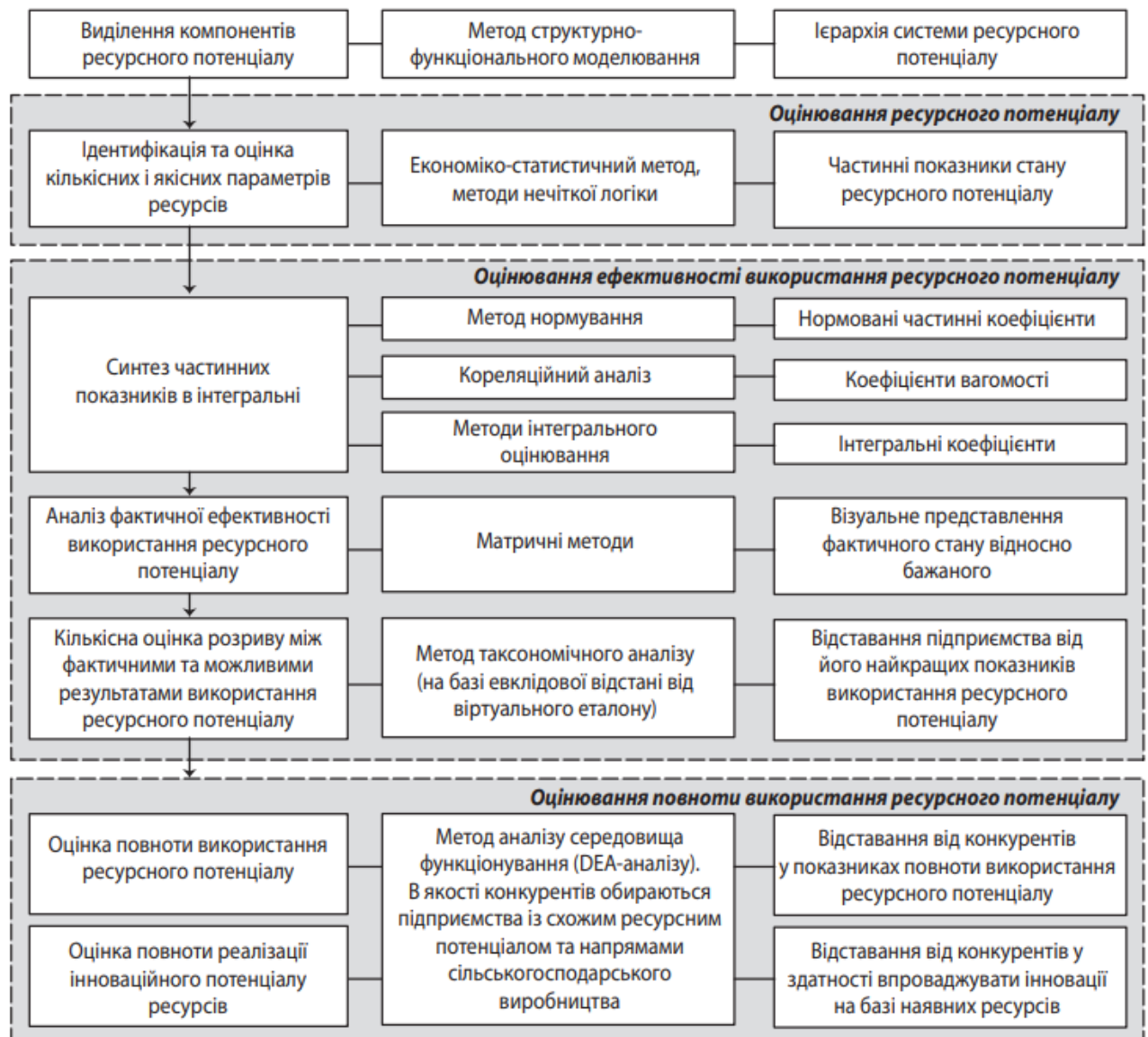

Рис. 1.6. Методика оцінювання потенціалу сільськогосподарських підприємств *

*Джерело [19]

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що потенціал використання ресурсів характеризується наявними у підприємства сукупністю ресурсів і його максимально ефективно і повно їх використовувати.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організаційна та економічна характеристика діяльності сільськогосподарських підприємств Львівщини

У найзагальнішому вигляді факторна теорія, застосовна до виробництва, виокремлює такі фактори, як земля, капітал і праця, але вона деталізує ці визначення та особливості їх використання в аграрному секторі з урахуванням специфіки розвитку виробничих відносин у соціально-економічній системі на сучасному етапі розвитку. Структурний аналіз ресурсних потенціалів як взаємопов'язаних типів ресурсних систем стикається з проблемою їх неоднозначного трактування.

Для аграріїв земля є основоположним фактором, природною умовою сільськогосподарського виробництва і бере безпосередню участь у створенні продукції. Особливістю землі є її родючість, яка при правильному використанні не тільки не виснажується, але й має потенціал до збільшення. Оскільки земля не має альтернативи, її пропозиція суворо обмеженою.

Львівська область є розташованою в Україні західній частині. Вона посідає сімнадцяте місце в Україні за площею та 18 місце за площею сільськогосподарських угідь. Земельний фонд області складає 2 183,1 тис. га, що становить 3,6% території України. Сільськогосподарські угіддя займають 1 261,5 тис. га (57,8%) від загальної площі, з яких 794,1 тис. га - рілля і 443,5 тис. га - сіножаті та пасовища. Третину площі, або 694,7 тис. га (31,8%), займають ліси та лісовкриті площі. Площа, вкрита поверхневими водами, становить 42,8 000 га, або 2,0% від загальної площі. Основними проблемами землекористування в регіоні є зменшення кількості поживних речовин у ґрунтах, водна ерозія та недостатня рекультивация порушених земель.

Напружена екологічна ситуація в більшості районів області зумовлена недооцінкою, а часто і повним ігноруванням ерозійних та процесів деградації, спричинених як природними законами, так і антропогенною діяльністю.

Таблиця 2.1 Динаміка структури земельного фонду Львівської області за 2021 рік та 2019-2020 роки

Основні види земель та угідь	2021 рік		2020 рік		2019 рік	
	усього тис. га	% до заг. площі території	усього тис. га	% до заг. площі території	усього тис. га	% до заг. площі території
Загальна територія	2183,1	100,0	2183,1	100,0	2183,1	100,0
у тому числі:						
1. Сільськогосподарські угіддя, з них:	1261,5	57,8	1261,5	57,8	1261,5	57,8
рілля	794,1	36,4	794,1	36,4	794,1	36,4
перелоги	0,7	0,0	0,7	0,0	0,7	0,0
багаторічні насадження	23,2	1,1	23,2	1,1	23,2	1,1
сіножаті	187,7	8,6	187,7	8,6	187,7	8,6
пасовища	255,8	11,7	255,8	11,7	255,8	11,7
2. Ліси та інші лісовкриті площі	694,7	31,8	694,7	31,8	694,7	31,8
з них вкриті лісовою рослинністю	629,1	28,8	629,1	28,8	629,1	28,8
3. Забудовані землі	115,6	5,3	115,6	5,3	115,6	5,3
4. Відкриті заболочені землі	9,4	0,4	9,4	0,4	9,4	0,4
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебнем, галькою, голими скелями)	30,5	1,4	30,5	1,4	30,5	1,4
6. Інші землі	28,6	1,3	28,6	1,3	28,6	1,3
Усього земель (суша)	2140,3	98,0	2140,3	98,0	2140,3	98,0
Території, що покриті поверхневими водами	42,8	2,0	42,8	2,0	42,8	2,0

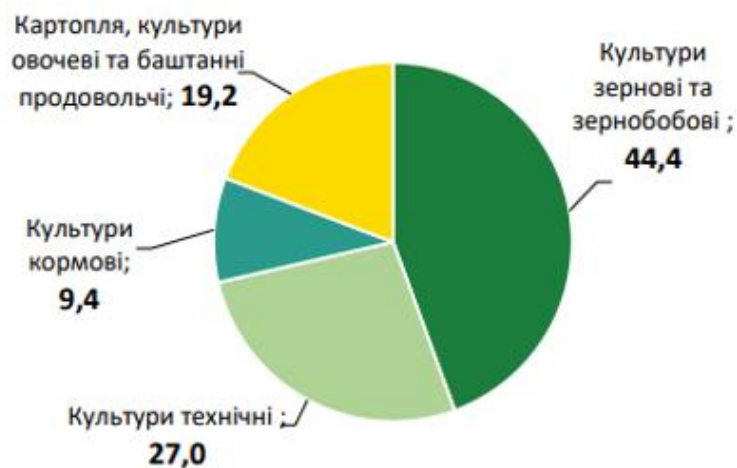
*Джерело [31, с.71-76].

Таким чином, у 2021 році область посідатиме 17 місце за обсягами виробництва сільськогосподарської продукції, 17 місце за обсягами виробництва продукції рослинництва та 5 місце за обсягами виробництва продукції тваринництва. Сільське господарство Львівської області не посідає провідних позицій у системі сільського господарства України. Подібні

показники присутні і в галузі промислових підприємств: 17-те місце за загальним обсягом сільськогосподарської продукції, 18-те - у рослинництві та 6-те - у тваринництві [31, с.71-76].

Так, у 2020 році площа посівних сільськогосподарських культур в області становила 717,6 тис. га (19 місце), або 2,5% від загальнодержавного показника. Регіональний показник площі, доступної для посіву в сільському господарстві області, також не був високим. Показники, пов'язані зі структурою посівних площ: зернові та зернобобові (318,5 тис. га, 19 місце, 2,0%), технічні культури (193,8 тис. га, 19 місце, 2,1%), продовольча картопля, овочі та баштанні культури (137,8 тис. га, 1 місце, 7,4%), кормові культури (67,4 тис. га, 8 місце, 4,7%), 4.7%) [31, р. 84].

З іншого боку, такі фактори, як підвищення ґрунтів родючості, більш ефективно землі використання та площ посівних, збільшення доданої вартості та зниження ресурсоемності сільськогосподарського виробництва, можуть бути визначальними для зростання ефективності. На нашу думку, ці дані певною мірою підтверджують наявність ресурсних та конкурентних обмежень щодо активного нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції на внутрішньому ринку сільськогосподарськими підприємствами регіону, як важливої передумови отримання прибутку, одного з основних кількісних показників фінансово-господарської діяльності.

!1 рік

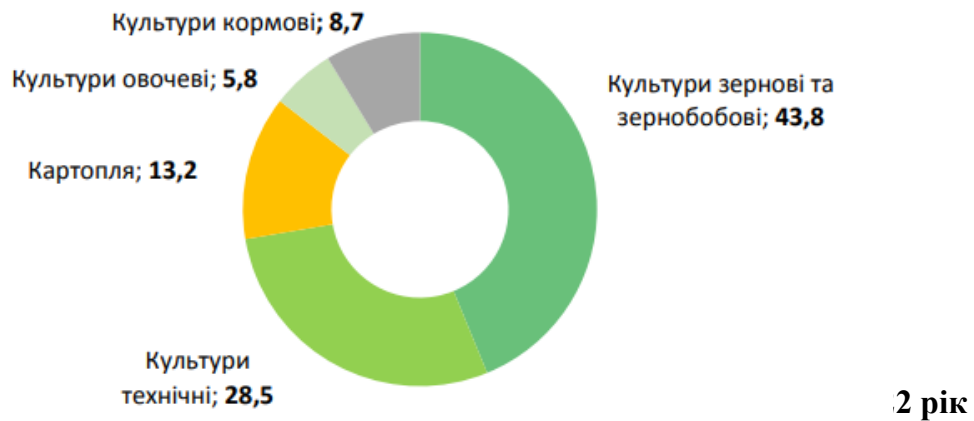

Рис. 2.1. Структура посівних площ за групами культур сільськогосподарських (2021 і 2022 рік) у % до загальної посівної площі

*Джерело []

Динаміка виробництва продукції рослинництва та тваринництва в секторі агропідприємств також була доброю. Однак сектор тваринництва в агропідприємствах мав низьку динаміку виробництва та розвитку. Наприклад, у 2021 році становило тваринництво лише 28,2% від обсягу загального сільськогосподарського виробництва, а темп зростання виробництва з 2010 по 2020 рік так лише 101,1%.

Аналогічні показники в секторі промислових підприємств: 17-те місце за загальним обсягом сільськогосподарського виробництва, 18-те - за обсягом продукції рослинництва та 6-те - за обсягом продукції тваринництва [31, с.71-76]. Навпаки, сільське господарство Львівської області провідних позицій не посідає у системі сільського господарства України: у 2021 році вона посіла 17 місце за обсягами виробництва сільськогосподарської продукції, 17 місце за обсягами виробництва продукції рослинництва та 5 місце за обсягами виробництва продукції тваринництва.

Так, у 2020 році посівна площа сільськогосподарських культур в області становила 717,6 тис. га (19 місце), або 2,5% від загальнодержавного показника. Регіональний показник площі посівних площ у сільському господарстві області також не є високим. У структурі посівних площ відповідні показники мають

зернові та зернобобові культури (318,5 тис. га, 19 місце, 2,0%), технічні культури (193,8 тис. га, 19 місце, 2,1%), продовольча картопля, овочі та баштанні культури (137,8 тис. га, 1 місце, 7,4%), кормові культури (67,4 тис. га, 8 місце, 4,7%) [131, с. 4.7%) [131, р. 84].

Однак, з іншого боку, детермінантами зростання ефективності можуть бути підвищення родючості ґрунтів, більш ефективне використання землі та посівних площ, збільшення доданої вартості продукції та зниження ресурсоемності сільськогосподарського виробництва. На нашу думку, ці певною мірою дані підтверджують наявність ресурсних та конкурентних обмежень щодо активного нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції на внутрішньому ринку сільськогосподарськими підприємствами регіону, як важливої передумови отримання прибутку, одного з основних кількісних показників фінансово-економічних результатів господарської діяльності. З одного боку, це є важливим фактором.

У найбільш узагальненому вигляді фінансово-економічні результати характеризуються виробничими показниками, які відображають обсяги досягнутої підприємствами виробничо-господарської діяльності (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 Продукція (у млн грн) сільськогосподарських підприємств Львівської області у 2017-2021 аналізованих роках*

Показники	«Роки»					Темпи зростання. %	
	2017	2018	2019	2020	2021	2021 до 2017	2021 до 2020
Продукція (сільське господарство)	6193.7	11103.0	11063.3	11872.0	13662.5	2.2 раз	115.1
Продукція (рослинництво)	4360.4	8405.4	8480.6	9115.4	10378.8	2.4 раз	113.9
Частка продукції рослинництва. %	70.4	75.7	76.7	76.8	76.0	+5.6	-0.8
Продукція (тваринництво)	1823.3	2697.6	2582.7	2756.6	3283.7	180.1	119.1
Частка продукції тваринництва. %	29.6	24.3	23.3	23.2	24.0	-5.6	+0.8

*Джерело: розраховано (за даними) [31, С.11; 13, С.12; 30, С.14].

Підприємства, спеціалізовані на рослинництві, виявили вищий потенціал для покращення фінансових результатів. Проте, у 2021 році це вже становило 76,0% на користь рослинництва та 24,0% для інших видів продукції. У 2017 році співвідношення складало 29,6% на користь продукції рослинництва та 70,4% для іншої продукції.

Наразі, загальні макроекономічні характеристики свідчать про кращі передумови для підприємств рослинництва. Тваринницька галузь регіону має свій беззаперечний потенціал, але існують обмеження та перешкоди до розвитку.

Вищі темпи приросту обсягів виробництва продукції в рослинництві підтверджують перевагу цієї галузі. Наприклад, в індексах продукції рослинництва сільськогосподарських підприємств за період з 2011 по 2021 рік перевищення виявлялося над показниками виробників тваринницької продукції та загального сільськогосподарського виробництва (рис. 2.2).

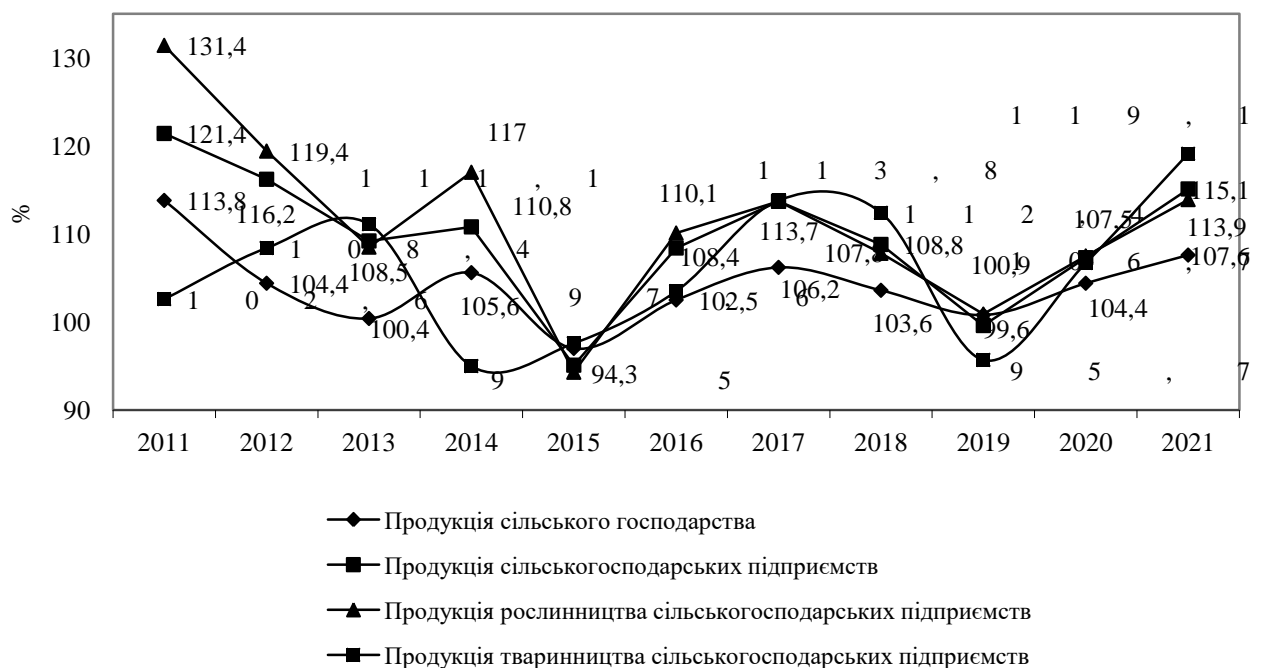

Рис. 2.2. Індекси різних видів продукції сільського господарства та продукції сільськогосподарських підприємств у % у Львівській області за 2011-2021 рр.,

Джерело: побудовано за даними [31, с.10].

До 2015 року виробництво продукції в даній галузі залишалося стійким, і

лише у 2015 році виникла криза. Насупротив, у тваринницькій галузі спостерігалися критичні спади, зокрема у 2014-2015 роках та у 2019 році. Проте в інші роки аналізованого періоду галузь відзначалася щорічним позитивним приростом виробництва продукції.

Окрім того, відбулися зміни у структурі прямих матеріальних витрат підприємств сільського господарства Львівської області. Зазначено зростання частки витрат на запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали (збільшення на 2.5 в. п. за період 2017-2020 років) на підприємствах, що виробляють продукцію тваринництва. Також відзначається збільшення витрат на матеріальні добрива (зростання на 0.7 в. п.) та іншу продукцію сільського господарства (збільшення на 1.0 в. п.) на підприємствах, спеціалізованих на виробництві рослинництва (на рис. 2.3).

Рис. 2.3. Зміни в структурі витрат (прямих матеріальних) сільськогосподарських підприємств Львівської області у 2021 р. до 2017 р.

Джерело: розраховано за [31, с. 27].

На нашу думку, зміни означені сприяють покращенню фінансово-економічних результатів підприємств тваринницької продукції, адже про інвестиції сигналізують в основні засоби та зниження собівартості

виробництва, а також підприємств галузі рослинництва зі зниженням витрат корелюючи на паливо-мастильні матеріали на тлі обсягів сільськогосподарської продукції нарощування.

Також знизилися участі таких статей витрат, як корми (на 4.7 в. п.) та інша продукція сільського господарства (на 0.8 в. п.) на підприємствах тваринницької галузі і мастильні матеріали та на пальне (на 1.4 в. п.), запасні частини, ремонтні і матеріали будівельні (на 0.7 в. п.), насіння і матеріал посадковий (на 0.6 в. п.) на підприємствах рослинництва галузі.

Таблиця 2.3 Ефективність використання основних засобів у сільськогосподарських підприємствах, 2019-2021 рік

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2021 рік у % до 2019 року
Вартість основних виробничих засобів (середньорічна), у тис. грн	10008,1	10395,1	11197,1	111,9
Вартість основних виробничих засобів (середньорічна), у тис. грн	8200,9	8975,1	9055,4	110,4
Продукція товарна, у тис.грн	18550,4	19173,8	20303,9	109,5
Капіталооснащеність у тис. грн	1114,5	1155	1244,1	111,7
Капіталоозброєність у тис. грн	232,7	226,0	243,4	104,6
Основний капітал (продуктивність), у грн	1,85	1,84	1,81	97,8
Капіталомісткість у грн	0,54	0,54	0,55	101,9
Коефіцієнт обороту обор. капіталу	2,26	2,14	2,24	99,1
Тривалість одного обороту капіталу, днів	162	171	163	100,6
Припадає на 1000 грн виробничих основних фондів у гривнях	819,4	863,4	808,7	98,7
Прибуток, норма у %	3,1	-0,14	3,45	+0,35

Джерело: розраховано за [30].

Таким чином, використання робочих ресурсів на підприємстві впливає на виконання виробничих процесів, використання капіталу та фінансові результати. Це важливо для забезпечення росту ефективності та конкурентоспроможності продукції і підприємства. Рівень працебезпеченості

також впливає на функціонування підприємства, що залежить від рівня механізації та автоматизації виробництва, стану технічного парку та наявності необхідної техніки.

Ключовим фактором для ефективності підприємства є якісна підготовка та підвищення кваліфікації персоналу. Забезпеченість та раціональне використання трудових ресурсів є важливим аспектом конкурентоспроможності.

Підвищення урожайності основних сільськогосподарських культур вважається позитивним фактором для поліпшення фінансово-економічних результатів сільськогосподарських підприємств. Це сприяє вищій продуктивності праці, оптимізації виробничих процесів та підвищенню рівня прибутковості та рентабельності бізнесу.

Аналіз приросту або зменшення виробництва рослинницької продукції у 2022 році представлено на рисунку 2.4 (враховуючи % за 2021 рік, як 100%).

Рисунок 2.4 Приріст (скорочення) виробництва окремих видів продукції рослинництва у 2022 році

*Джерело [31]

Урожайність культур сільськогосподарських в мірі значній залежить від використання органічних та мінеральних добрив на посівах. У 2022 році підприємства внесли у діючу речовину 60,5 тис. тонн мінеральних добрив, що

становить 9,5% менше, ніж у 2021 році. Органічні добрива у кількості 123,0 тис. тонн застосовувалися на площі 29,7 тис. гектарів, що дорівнює 7,7% площі посівів. Пестициди були використані в кількості 632,1 тонни на площі 372,3 тис. гектарів, що складає 96,1% загальної площі посівів.

У 2022 році частка продукції тваринництва у загальному обсязі сільського господарства склала 26,6%. Порівняно з 2021 роком, виробництво тваринницької продукції зменшилося на 2,7%, проте в підприємствах воно зросло на 7,8%. З початку 2022 року кількість великої рогатої худоби скоротилась на 27,7 тис. голів (21,9%), включаючи корів – на 11,5 тис. голів (15,2%). Овець та кіз стало менше на 2,6 тис. голів (8,7%), а кількість птиці свійської зменшилася на 0,5 млн. голів (4,4%). З іншого боку, кількість свиней зросла на 29,1 тис. голів (6,7%).

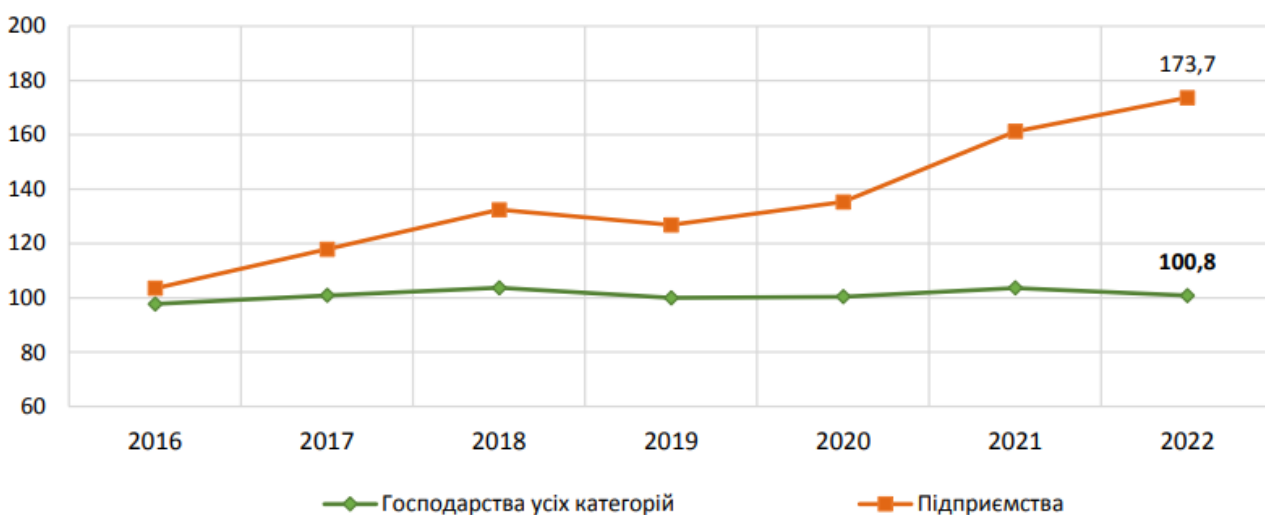

Рисунок 2.5. Індекси продукції тваринництва (у порівнянні з 2015 роком)

*Джерело [31]

У порівнянні з 2015 роком кількість великої рогатої худоби, зокрема корів, зменшилась удвічі, але кількість свиней зросла на 36,6%, а птиці свійської – на 27,4%. На початок 2023 року підприємства утримують 77,6% від загальної кількості свиней, 48,5% птиці свійської, 15,5% великої худоби рогатої (з них 10,6% – корів), та 19,9% кіз та овець.

2.2. Використання потенціалу сільськогосподарських підприємств: економічні результати

Власне, такі нами зроблені припущення в повній мірі відображають дійсні показники діяльності підприємств галузі сільського господарства Львівської області (табл. 2.6), особливо чистого прибутку.

Таблиця 2.6 Показники діяльності підприємств у галузі сільського господарства Львівської області у 2010, 2013-2020 рр.

Показники	Роки					Відхилення, %; +/-	
	2010	2017	2018	2019	2020	2020/ 2019	2020/ 2010
Чистий прибуток (збиток), млн грн	378,3	1057,9	1262,4	727,8	1488,2	2,0 р,	3,9 р,
Частка підприємств прибуткових, %	72,6	83,2	86,1	81,5	82,9	1,4	10,3
Фінансовий результат підприємств прибуткових, млн грн	484,9	1681,1	1958,3	1424,2	1964,7	137,9	4,1 р,
Частка підприємств збиткових, %	27,4	16,8	13,9	18,5	17,1	-1,4	-10,3
Фінансовий результат підприємств збиткових, млн грн	106,6	623,2	695,9	696,4	476,5	68,4	4,5 р,
Рівень рентабельності (діяльності операційної), %	20,1	16,2	8,7	4,4	14,5	10,1	-5,6
Фінансовий результат (до оподаткування), млн грн	389,5	1076,0	1207,4	765,5	1503,1	196,4	3,9 р,
Загальні фінансові результати	395,9	1155,7	1261,3	775,3	1507,9	194,5	3,8 р,

діяльності підприємств (до оподаткування), млн грн							
--	--	--	--	--	--	--	--

Джерело: складено за даними [30,с.31;31,с.25, 26].

Так, попри певну вказану нестабільність значень цього узагальнюючого показника діяльності фінансово-господарської, значення прибутку чистого сільськогосподарських підприємств за 2010-2020 рр. збільшилося у 3.9 рази, що істотно. У 2020 р. відповідний такий показник досяг майже 1,5 млрд грн, що у двічі більше було, ніж у 2019 р. та свідченням є на загал високих результатів фінансово-економічних господарювання підприємств.

2.3. Економічна оцінка ефективності використання потенціалу сільськогосподарських підприємств

Метою діагностики середовища зовнішнього підприємства є виявлення загроз (факторів впливу несприятливості) і можливостей (факторів впливу сприятливості) для підприємства.

Аналіз підприємницького макросередовища передбачає вивчення й оцінку таких факторів: політичних, економічних, правових, науково-технічних, демографічних, природних і соціальних-культурних.

Основою аналізу інформація служить, що міститься в пресі періодичній: газетах і наукових журналах, а також у різноманітних інтернет-виданнях інформаційних, збірниках статистики України.

Методологія SWOT-аналізу передбачає проведення аналізу в два етапи середовища зовнішнього та внутрішнього підприємства:

Етап 1. Виявлення загроз і можливостей у середовищі зовнішньому, а також слабких сторін і сильних підприємства. Для цього необхідно провести аналіз підприємницького середовища в такій послідовності:

- аналіз підприємницького макросередовища;
- аналіз безпосереднього підприємницького оточення;
- аналіз середовища внутрішнього підприємства;

Етап 2. Встановлення взаємозв'язку ланцюжків між можливостями та загрозами - з боку одного, сторонами сильними та слабкими підприємства - з іншого: складання SWOT матриці.

Таблиця 2.7 Аналіз впливу факторів (макросередовище) у підприємствах сільського господарства Львівщини

Фактори за групами	Фактор за рівнем і процесом	Прояв (зміна фактора, стан) впливу	Характер впливу на підприємство фактора (+,-)	Оцінка ступеня факторного впливу на підприємство, у балах
Економіка	➤ Рівень попиту платоспроможного	Скорочення спроможності купівельної	«-»	2
	➤ Інфляція	Знецінення грошових засобів	«-»	1
	➤ Система податків	Сплата податків різних видів	«-»	1
	➤ Рівень безробіття	Великий, немає необхідності покращення умов праці	«+»	2
Політика	➤ Стабільність політична	Нестабільність політична	«+»	1
Право	➤ Законодавча база для регулювання підприємницької діяльності	Недоліки у законодавстві негативно в цілому впливають на розвиток галузі	«-»	1
Демографія	➤ Кількість робочої сили (наявна та потенційна)	Можливість вибору та істотного поповнення персоналу висококваліфікованою та відносно дешевою робочою силою	«+»	2
Наука і техніка	➤ НТП темпи	В галузі революції технічної не відбувається	«+»	1
	➤ Рівень вкладень у НДПКР	Немає потреби в додатковому інвестуванні	«+»	1
	➤ Скорочення технологічного життєвого циклу	Відсутність перспективи щодо появи нового якісного обладнання	«+»	1
	➤ Питома вага наукомістких виробництв та продукції	Немає необхідності у створенні системи реагування швидкого на зміни в стандартах продукції та технології	«+»	1
Природні	➤ Наявність та структура національних ресурсів	Весь асортимент сировини постачається від національних виробників	«+»	3

➤ Доступність необхідної сировини	Вітчизняна сировина наявна в достатку	«+»	3
➤ Забруднення довкілля	Погіршення якості сировини	«-»	2

Відповідно до аналізу проведеного нами, більшість факторів на підприємство впливають позитивно. Щодо фактора політичної нестабільності, то попит на харчові продукти, а саме молочні і м'ясні вироби, зростає завжди при загрозі конфліктів внутрішніх.

Використовуючи дані аналізу чинники макросередовища формуємо таблицю з перерахунком загроз та можливостей підприємства (табл. 2.8).

Для кожної пари загроз і можливостей визначаємо імовірності P_{mi} та P_{zi} таким чином, щоб умова $P_{mi} + P_{zi} = 1$ обов'язково дотримувалася.

Оцінка загальних можливостей («М») і загроз («З») розраховується за формулами:

$$M = \sum_{P_i} M_i \cdot P_i \quad \text{та} \quad Z = \sum_{P_i} Z_i \cdot P_i, \quad i = 1, 2, \dots, n$$

2.1

Таблиця 2.8. Оцінка зовнішніх загроз і можливостей сільськогосподарського підприємства

Зовнішні можливості				Зовнішні загрози			
Фактори впливу	M_i	P_{mi}	$M_i \cdot P_{mi}$	Фактори впливу	Z_i	P_{zi}	$Z_i \cdot P_{zi}$
Зростання реальних грошових доходів населення	10	0.3	3.0	Зменшення реальних грошових доходів населення	10	0.7	7.0
Вихід на нові ринки для збуту	8	0.6	4.8	Скорочення ринків	8	0.4	3.2
Поява в аграрній галузі нових технологій	4	0.1	0.4	Відсутність прогресивних технологій	4	0.9	3.6
Зниження бар'єрів для торгівлі	3	0.2	0.6	Збільшення бар'єрів для торгівлі	3	0.8	2.4
Ослаблення позицій фірм-конкурентів	6	0.5	3.0	Посилення позицій наявних конкурентів	6	0.5	3.0
Зниження тиску податкового	8	0.1	0.8	Зростання тиску податкового	8	0.9	7.2

Розвиток ринку сировини	7	0.8	5.6	Занепад ринку сировини	7	0.2	1.4
Разом:	46	-	18.2	Разом:	46	-	28.8

*сформовано автором із використанням [18; 22]

Як видно нам із таблиці 2.8, зовнішні можливості (18.2 балів) підприємства сільськогосподарського оцінюються нижче набагато, ніж загрози (у 26 балів). Це означає, що фірма буде позиціонуватися у матриці у нижній половині аналізу SWOT.

Для того, щоб однозначно визначити стратегію рекомендацій, необхідно буде провести ще аналіз слабких і сильних сторін підприємства. Проводимо аналіз потенційних основних загроз і резервів (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9. Перелік потенційних загроз і можливостей для макросередовища у сільськогосподарському підприємстві

Показники факторів макросередовища	Оцінка в балах ступеня впливу потенційного фактору на підприємство	Можливі для підприємства варіанти відповідних заходів
Можливості	1	
1. Зростання купівельної спроможності		Виробництво продукції нових видів, що містять більшу частку прибутку в ціні і містять дорожчі види ресурсів
2. Зменшення тиску податкової системи	3	Можливість цінового зменшення абонацілянна на додатковий прибуток
3. Формування ринкового середовища	1	Можливість отримання дешевших ресурсів, заміни існуючих постачальників
4. Ослаблення на ринку позицій фірм-конкурентів	2	Можливість завоювати додаткову питому вагу на ринку
Загрози	1	
1. Збільшення торговельних бар'єрів		Отримання дозволів та ліцензій
2. Зростання тиску податків	3	Покриття прибутку
3. Посилення позицій потенційних конкурентів	2	Розробка нових видів продукції та пошук можливостей технічного переоснащення
4. Інтеграція у світове господарство	3	Розробка нових видів продукції та пошук можливостей технічного переоснащення

5. Зростання цін на енергоносії	3	Пошук ресурсних можливостей для застосування нової техніки та виробництва нових видів продукції
---------------------------------	---	---

*Сформовано автором

Отже, головними можливостями для підприємства є: зростання купівельної спроможності, зменшення тиску податкової системи, розвиток продовольчого ринку.

Аналіз оточення безпосередньо підприємства передбачає аналіз та виявлення тих факторів середовища зовнішнього, з якими підприємство в безпосередній взаємодії знаходиться.

Для узагальнення та аналізу факторів мікросередовища для результатів та їх оцінювання скласти необхідно табл. 2.10.

Таблиця 2.10. Оцінювання факторів мікросередовища сільськогосподарського підприємства

Факторні групи	Фактори	Прояв (стан фактору)	Характер (+;-) впливу фактору на підприємство	Оцінка за ступенем впливу фактору на підприємство
<i>Споживачі</i>	1. Стан і тенденції попиту на товари підприємства	Попит зростає	+	2
	2. Стан і тенденції розвитку цільового ринку	Розширюється	+	3
	3. Торгова сила покупців	Невелика	+	2
	4. Ступінь мінливості потреб, вимог, смаків покупців	Відносно постійні	+	3
	5. Ступінь прихильності до товарів підприємства у покупців	Середня прихильність	+	2
<i>Конкуренти</i>	1. Сила конкурентного тиску	Значна	-	3
	2. Стан боротьби конкурентів в сфері діяльності підприємства	Активна боротьба	-	3
	3. Число активних конкурентів	Велике	-	3
<i>Постачальники</i>	1. Ступінь привабливості постачальників	Середній	+	2
	2. Конкурентна сила	Середня	-	1

	постачальників			
3.	Доцільність політики договорів	Висока	+	3

*Сформовано автором

В аналізі стратегічному пріоритетними мікросередовищними факторами є: конкуренти та постачальники та споживачі. Якщо необхідно, вивчають посередників також, партнерів з-за кордону, ринок праці та робочої сили.

Як підсумок у таблиці 2.11 перелік можливостей і загроз відображено оточення безпосередньо сільськогосподарського підприємства.

Таблиця 2.11. Перелік загроз і можливостей оточення безпосередньо ФГ «Малинівка»

Фактори	Оцінка ступеня фактору впливу на підприємство в балах	Можливі стратегії відповідних заходів підприємства
Можливості		
1. Можливість інтеграції вертикальної	3	Розробка і реалізація за власною збутовою мережею нових видів продукції
2. Послаблення постачальницьких позицій	2	Можливість закупівлі в інших зацікавлених постачальників
3. Незмінність конкурентного середовища	2	Посилення залежності споживачів від підприємства
3. Можливості розширення виробництва та збуту	3	Розширення номенклатури продукції
Загрози		
1. Посилення тиску з боку конкурентів	3	Покращання сервісу та зниження цін
2. Сповільнення зростання ринку товарів номенклатури підприємства	3	Посилення уваги на зайнятий сегмент
3. Скорочення доходів споживачів	1	Скорочення збуту другорядних товарів

Згідно з проведеною діагностикою керівникам (власникам) потрібно більше уваги приділяти проведенню досліджень маркетингових та збутової політики вдосконалення, а також втілювати у життя і розробляти стратегію,

пов'язану із переробкою сільськогосподарської продукції у готові харчові продукти.

Після аналізу внутрішнього середовища і зовнішнього для підприємства і складання переліку слабких і сильних сторін, а також загроз і пітенційних можливостей (SWOT-аналіз - I етап) нам слід лінії зв'язків встановити, тобто між ними парні комбінації. Для лінії визначення зв'язків матриця SWOT складається (таблиця 2.12)

Таблиця 2.12. Перелік слабких і сильних сторін залучення потенціалу сільськогосподарських підприємств

Сильні сторони для підприємства	Слабкі сторони для підприємства
1. Значний досвід роботи на ринку 2. Значні виробничі потужності 3. Висока продуктивність праці 4. Наявність технологій та кадрів відповідних та відповідної кваліфікації для виробництва продукції 5. Добра система контролю якості 6. Висока етика у трудових відносинах	1. Відсутність чітких цілей та стратегій розвитку підприємства 2. Низький рівень організації маркетингової діяльності 3. Нестача обігових засобів 4. Застаріле обладнання 5. Відсутність інноваційних можливостей 6. Неefективна збутова система

Можливості

Загрози

Зовнішнє середовище Внутрішнє середовище	Зниження рівня податкових ставок	Розвиток сировинного ринку	Зростання попульної спроможності	Посилення позицій (торгової сили) покупців	Посилення рівня конкурентного	Підвищення рівня інфляції
	Сильні сторони					
Значні виробничі потужності	+4 %	+3 %	+5 %	-1%	-5%	-3%
Наявність відповідних технологій та кадрів відповідної кваліфікації для виробництва продукції	+3%	+4%	+3%	-2%	-2%	-4%
Добра система контролю якості	+6%	+2%	+4%	-3%	-4%	-3%
Слабкі сторони						
Нестача оборотних засобів	+1%	+3%	+2%	-4%	-5%	-6%
Відсутність чіткої стратегії розвитку потенціалу підприємства	+3%	+4%	+2%	-2%	-5%	-7%
Відсутність запровадження інноваційного потенціалу	-1%	-3%	-2%	-8%	-6%	-10%

Рис. 2.6 Матриця SWOT

Отже, на підприємстві для покращення ситуації оновлювати необхідно застаріле наявне обладнання, збільшувати обсяги реалізації сільськогосподарської продукції та виробництва, тим самим забезпечувати низьку собівартість виробництва продукції.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Засоби оптимізації потенціалу сільгосппідприємств

Оптимізувати для конкретного підприємства виробництво сільськогосподарської продукції можливо за допомогою методів економіко-математичного моделювання. Пропонуємо використовувати модель економіко-математичну, де беззбитковий рівень урожайності сільськогосподарських культур та тварин продуктивність є основними критеріями обмеження, а також поголів'я та раціональна структура посівних площ. Вирішення завдання зводиться до пошуку дохідності від реалізації продукції максимальної в умовах виробничих ресурсів обмежених обсягів. Модель задачі має такий вигляд:

$$\begin{cases} F_{\max} = \sum_{j=1}^n c_j x_j \\ \sum_{j=1}^n a_{ij} x_j \leq V_i \\ x_j \geq 0; j = \overline{1, n}; i = \overline{1, m} \end{cases}, \quad (3.1)$$

де F – дохід від фактичної реалізації продукції підприємства сільського господарства (грн.);

x_j – кількість сільськогосподарської продукції j -го виду (у ц);

c_j – ціна реалізації одиниці j -го виду продукції (у грн.);

V_i – фактичний обсяг i -го виду ресурсу (грн.);

a_{ij} – норми витрат на виробництво одиниці j -го виду продукції i -го виду ресурсу (грн./ц);

n – кількість видів продукції, що виробляється підприємством сільськогосподарським;

m – кількість ресурсів наявних, задіяних у процесі виробничому.

У розгорнутому вигляді модель можна навести таким чином:

$$\begin{cases}
 F_{\max} = \sum_{j=1}^n c_j x_j = c_1 x_1 + c_2 x_2 + c_3 x_3 + \dots + c_n x_n \\
 a_{11} x_1 + a_{12} x_2 + a_{13} x_3 + \dots + a_{1n} x_n \leq V_1 \\
 a_{21} x_1 + a_{22} x_2 + a_{23} x_3 + \dots + a_{2n} x_n \leq V_2 \\
 \vdots \\
 a_{m1} x_1 + a_{m2} x_2 + a_{m3} x_3 + \dots + a_{mn} x_n \leq V_m \\
 x_1 \geq 0, x_2 \geq 0, x_3 \geq 0, x_4 \geq 0, x_5 \geq 0, x_6 \geq 0, x_7 \geq 0, x_8 \geq 0 \\
 j = \overline{1, n}; i = \overline{1, m}
 \end{cases}
 \quad (3.2)$$

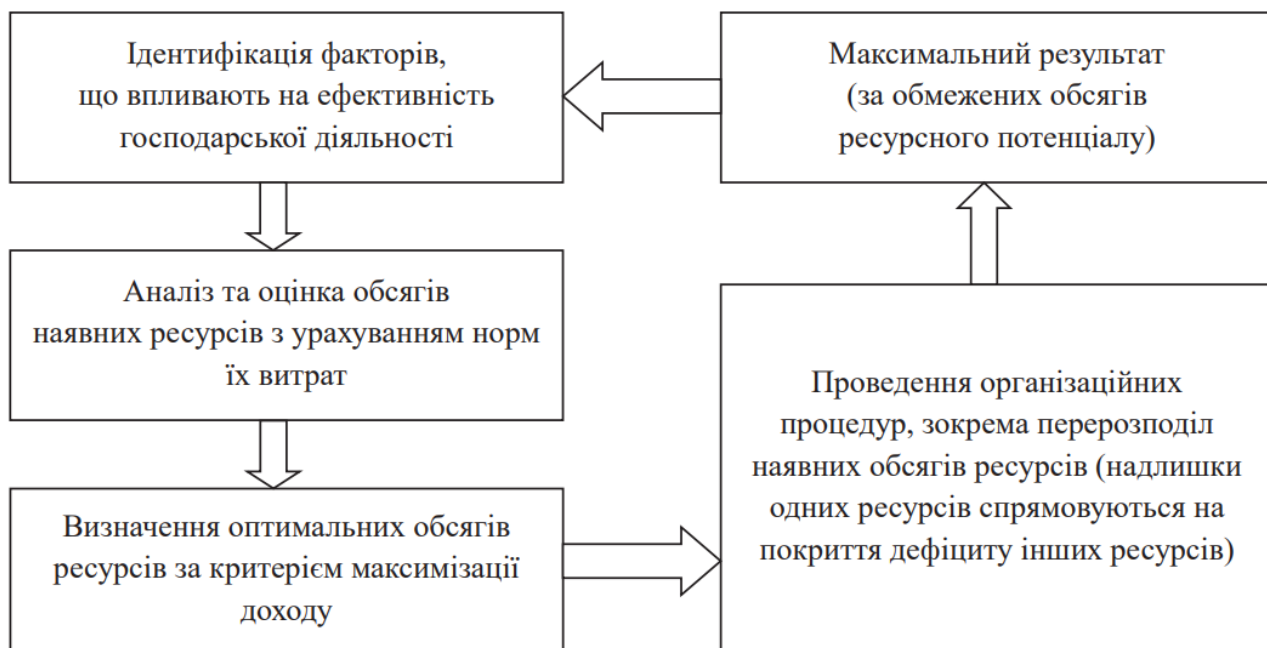

Рис. 3.1. Модель оптимізації виробничого потенціалу підприємства*

*Джерело: [2, с. 112]

Норми витрат на виробництва j -го виду продукції i -го виду ресурсу у матричній формі має такий вигляд:

$$\underline{a}_{ij} = \begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1j} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2j} & \dots & a_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mj} & \dots & a_{mn} \end{pmatrix}
 \quad (3.3)$$

Для отримання числової математичної моделі та відображення практичного використання нами запропонованого механізму скористаємося

статистичними даними ФГ «Малинівка» за 2021 рік.

За цільову функцію дохід від реалізації продукції взято. Підприємство вирощує вісім видів сільськогосподарської продукції ($n = 8$), при цьому використовується одинадцять основних видів ресурсів ($m = 11$).

Тому позначимо: $x_1, x_2, \dots, x_8$ – виробництво (валове) видів сільськогосподарської продукції, а $V_1, V_2, \dots, V_{11}$ – обсяги фактичні витрат ресурсів. Визначимо обмежень систему на: ідентифікацію факторів, що впливають на ефективність господарської діяльності; аналіз та оцінку обсягів наявних ресурсів з норм їх витрат урахуванням; визначення обсягів оптимальних ресурсів за обраним критерієм максимізації доходу; проведення процедур організаційних, зокрема перерозподіл наявних ресурсних обсягів (надлишки ресурсів одних спрямовуються на інших ресурсів дефіциту покриття). Результат «максимальний» (за обмежених обсягів виробничого потенціалу):

1. Оплата праці: $(1.81x_1 + 3.68x_2 + 2.9x_3 + 27.75x_4 + 7.3x_5 + 9.15x_6 + 753.82x_7 + 45.82x_8 \leq 1544700)$.

2. Відрахування на передбачені соціальні заходи: $(0.58x_1 + 0.4x_2 + 0.34x_3 + 0.27x_4 + 0.63x_5 + 0.48x_6 + 0.7x_7 + 0.5x_8 \leq 574100)$.

3. Насіння: $(4.24x_1 + 27.48x_2 + 6.52x_3 + 3.47x_4 + 72.54x_5 + 18.78x_6 \leq 1467100)$.

4. Корми: $(2.8x_7 + 188.63x_8 \leq 2675300)$.

5. Мінеральні добрива: $(21.64x_1 + 17.03x_2 + 31.66x_3 + 29.56x_4 + 23.49x_5 + 44.43x_6 \leq 1571600)$.

6. Паливно-мастильні матеріали: $(13.89x_1 + 19.03x_2 + 17.68x_3 + 19.27x_4 + 38.47x_5 + 45.12x_6 + 0.78x_7 + 39.25x_8 \leq 2229300)$.

7. Електроенергія: $(4.27x_1 + 4.43x_2 + 4.09x_3 + 3.92x_4 + 2.29x_5 + 30.06x_6 + 25.45x_7 + 2.51x_8 \leq 317800)$.

8. Амортизація: $(1.95x_1 + 3.87x_2 + 3.44x_3 + 0x_4 + 8.67x_5 + 8.13x_6 + 168.53x_7 + 11.66x_8 \leq 578200)$.

9. Поточний ремонт основних засобів: $(15.94x_1 + 15.15x_2 + 14.7x_3 + 14.83x_4 + 14.3x_5 + 31.4x_6 + 46.4x_7 + 13.95x_8 \leq 1506300)$.

10. Плата за оренду земельних ділянок або часток (паїв): $(3.43x1 + 0.72x2 + 4.65x3 + 0.61x4 + 0.48x5 + 0.67x6 \leq 1580700)$.

Введемо на знак змінних обмеження: $x1, x2, x3, x4, x5, x6, x7, x8 \geq 0$.
Цільову функцію запишемо у вигляді: $F_{\max} = 194.1x1 + 236.7x2 + 231x3 + 115.2x4 + 711x5 + 552.4x6 + 1339.1x7 + 415.3x8$

Розв'яжемо за допомогою «Пошуку рішень» задачу за табличним процесором MS Excel. Для цього в MS Excel побудуємо таблицю (рис. 3.2):

Ресурс	озима пшениця	кукурудза на зерно	ячмінь	горох	соняшник	соя	ВРХ	молоко	Обсяг ресурсів, (грн.)	Максимальний обсяг ресурсів, (грн.)
	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8		
Кількість с/г продукції	16723	11801	5442	926	5386	2928	340	9607		
Норми витрат, a_{ij} (грн./ц)										
Оплата праці	1,81	3,68	2,90	27,75	7,30	9,15	753,82	45,82	877775	1544700
Відрахування на соціальні заходи	0,58	0,40	0,34	0,27	0,63	0,48	0,70	0,50	26360	574100
Насіння	4,24	27,48	6,52	3,47	72,54	18,78			879580	1467100
Корми							2,80	188,63	1813120	2675300
Мінеральні добрива	21,64	17,03	31,66	29,56	23,49	44,43			1019131	1571600
Паливно-мастильні матеріали	13,89	19,03	17,68	19,27	38,47	45,12	0,78	39,25	1287565	2229300
Електроенергія	4,27	4,43	4,09	3,92	2,29	30,06	25,45	2,51	282690	317800
Амортизація	1,95	3,87	3,44	0,00	8,67	8,13	168,53	11,66	336819	578200
Поточний ремонт основних засобів	15,94	15,15	14,70	14,83	14,30	31,40	46,40	13,95	857832	1506300
Плата за оренду земельних ділянок або часток (паїв)	3,43	0,72	4,65	0,61	0,48	0,67			96274	1580700
Ціна реалізації одиниці продукції, грн/ц	194,10	236,70	231,00	115,20	711,00	552,40	1339,10	415,30	17294962,5	

Рис. 3.2. Витрати матеріальних ресурсів на виробництво одиниці продукції ФГ «Малинівка»

Джерело: побудовано автором

Крім, того необхідні обмеження введемо (рис. 3.2): – «змінні» – «діапазон» комірок C#4:#J#4; – «обмеження щодо використання ресурсів» –

діапазон комірок #K#6:#K#15 <= #L#6:#L#15; – «максимум цільової функції» – комірка #K#16. У результаті виконання «Пошуку рішень» отримаємо такий результат (рис. 3.3).

Такий максимальний ефект досягається в разі вирощування озимої пшениці (x1) у обсягах 19 462 ц, кукурудзи на зерно (x2) – 13 464 ц, ячменю (x3) – 5787 ц, гороху (x4) – 931 ц, соняшнику (x5) – 6427 ц, великої рогатої худоби (x6) – 348 ц, молока (x8) – 11541 ц. Отже, для вирішення задачі оптимізації в роботі зроблено аналіз економічної ефективності використання ресурсного потенціалу ФГ «Малинівка».

Обраховано, що наявні фінансові ресурси підприємства використовувалися нераціонально. На витрати виробництва сільськогосподарської продукції спрямовувалося лише 61%, а решта коштів – на невиробничі цілі. Під час моделювання виробничого процесу було виявлено низку дефіцитних ресурсів, таких як насіння, корми, мінеральні добрива, паливно-мастильні матеріали. Витрати на оплату праці, відрахування на соціальні потреби й електроенергію перевищували нормативно-обґрунтовані обсяги і потребували коректив на користь витрат на амортизацію та поточний ремонт основних засобів. За таких умов дохід підприємства від реалізації продукції становив 17 294 тис. грн.

Результати проведеного моделювання свідчать, що в разі перерозподілу наявних ресурсів та врахування запропонованих вище рекомендацій, а саме збільшення рівня оплати праці у 1,85 рази, витрат на амортизацію у 4 рази, на поточний ремонт основних засобів – на 20%, фінансові ресурси підприємства будуть використовуватися більш ефективно. Дохід підприємства від реалізації продукції зросте на 2691,1 тис. грн.

На основі наших досліджень підтверджено, що підвищення рівня дохідності сільськогосподарських підприємств можливе за оптимального розподілу ресурсного потенціалу.

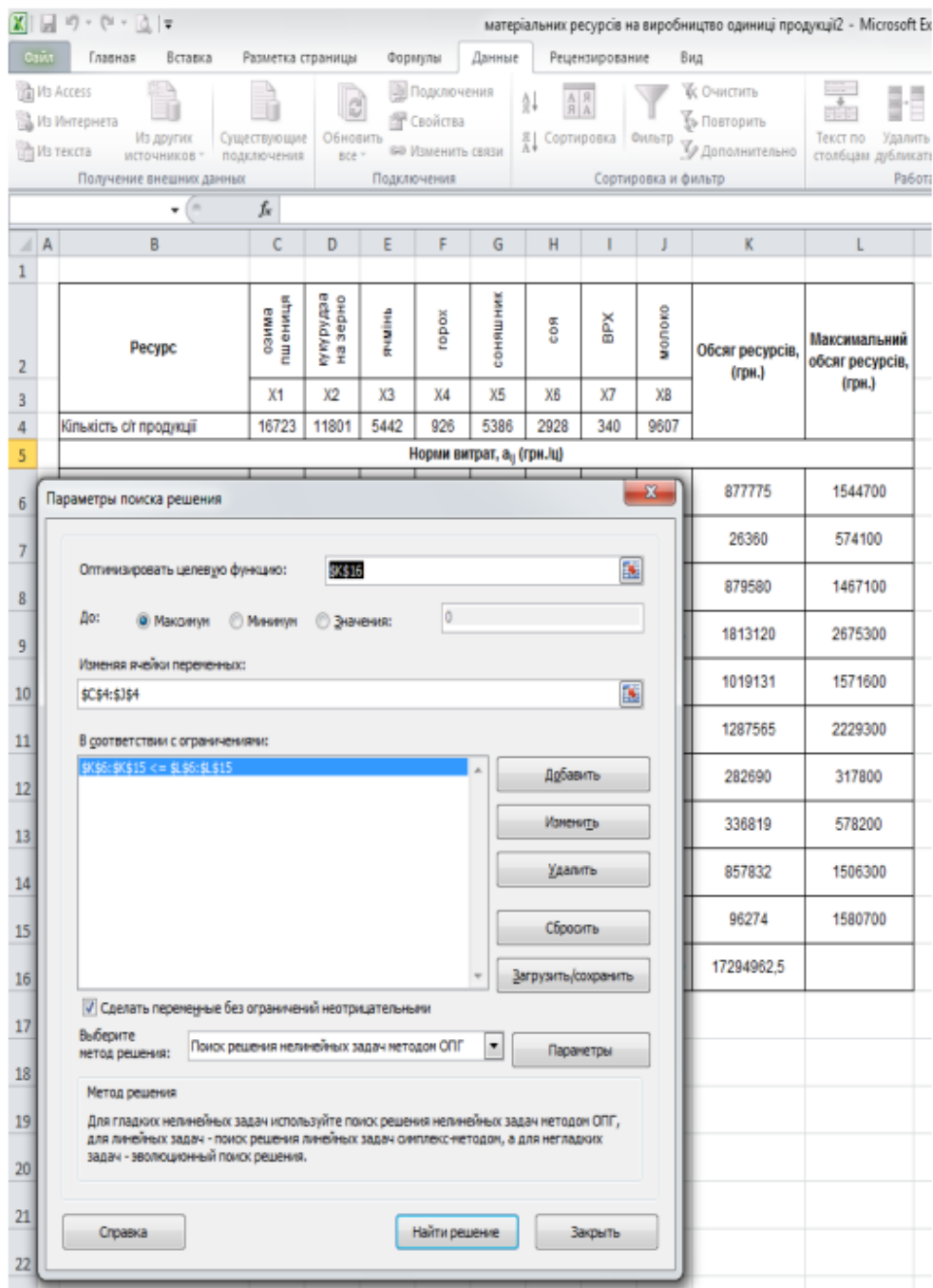

Рис 3.3. Вікно «Пошуку рішень» із необхідними обмеженнями*

*Сформовано автором

На основі отриманих результатів можна зробити висновок, що ФГ «Малинівка» має потенціал для підвищення рівня доходності. При цьому слід урахувувати структуру та якісний склад виробничих ресурсів, а також природно-кліматичні умови, що впливають на вибір технології і можуть сприяти економії ресурсів.

Результат моделювання (рис. 3.4) показує, що за вищевказаних умов

максимально можливий дохід підприємства у плановому періоді становитиме 19 986 тис. грн., що на 15,5% більше порівняно із досягнутим рівнем 2021 року. На виробництво сільськогосподарської продукції використано 99,9% наявних виробничих ресурсів.

матеріальних ресурсів на виробництво одиниці продукції2 - Microsoft											
=СУММПРОИЗВ(\$C\$4:\$J\$4;C16:J16)											
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
1											
2	Ресурс	озима пшениця	кукурудза на зерно	ячмінь	горох	соняшник	соя	ВРХ	молоко	Обсяг ресурсів, (грн.)	Максимальний обсяг ресурсів, (грн.)
3		X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8		
4	Кількість с/г продукції	19462	13464	5787	931	6427	3167	348	11541		
5	Норми витрат, a _{ij} (грн./ц)										
6	Оплата праці	1,81	3,68	2,90	27,75	7,30	9,15	753,82	45,82	994266	1544700
7	Відрахування на соціальні заходи	0,58	0,40	0,34	0,27	0,63	0,48	0,70	0,50	30475	574100
8	Насіння	4,24	27,48	6,52	3,47	72,54	18,78			1019137	1467100
9	Корми							2,80	188,63	2177953	2675300
10	Мінеральні добрива	21,64	17,03	31,66	29,56	23,49	44,43			1152855	1571600
11	Паливно-мастильні матеріали	13,89	19,03	17,68	19,27	38,47	45,12	0,78	39,25	1490182	2229300
12	Електроенергія	4,27	4,43	4,09	3,92	2,29	30,06	25,45	2,51	317800	317800
13	Амортизація	1,95	3,87	3,44	0,00	8,67	8,13	168,53	11,66	384612	578200
14	Поточний ремонт основних засобів	15,94	15,15	14,70	14,83	14,30	31,40	46,40	13,95	981556	1506300
15	Плата за оренду земельних ділянок або часток (паїв)	3,43	0,72	4,65	0,61	0,48	0,67			109133	1580700
16	Ціна реалізації одиниці продукції, грн/ц	194,10	236,70	231,00	115,20	711,00	552,40	1339,10	415,30	19986007,11	

Рис. 3.4. Оптимізовані обсяги матеріальних ресурсів на виробництво одиниці продукції

Джерело: побудовано автором

Завдяки розподілу оптимальному виробничого потенціалу підприємства та вдосконаленню його стратегії виробничої можна додаткові робочі місця створити, збільшити обсяги виробництва м'яса, молока, та іншої продукції, ціни на які зростатимуть найближчим часом. А реалізація на практиці

запропонованої моделі дасть можливість резерви виявити для ресурсного вивільнення та напрями їх використання, що підвищенню рівня прибутковості сприятиме для підприємства за умови ефективного використання наявних ресурсів.

Щоб покращити ситуацію щодо збалансованого формування та ефективного використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств необхідно поєднувати всі внутрішньогосподарські заходи з розумним використанням ґрунтів шляхом оптимізації структури посівних площ і зменшення розораності, поліпшення структури сільськогосподарських угідь; введення необхідної кількості органічних добрив, зміцнення матеріально-технічної бази згідно інноваційні принципи; впровадження екологічно чистих, ресурсо- та енергозберігаючі та ґрунтозахисні технології, стимулювання органічного землеробства; впровадження передових технологій і високорепродуктивних сортів сільськогосподарських культур; здійснення комплексу організаційно-технологічних і фінансових заходи, спрямовані на ефективне використання всіх видів ресурсів, наявних на підприємствах.

Ключова роль у формуванні збалансованого ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств належить до соціальної, економічної та екологічної політики держави.

Зазначені заходи неможливі без фінансової підтримки держави та області, яка має заохочувати інвестиційну політику в галузі та здійснюватися шляхом використання системи субсидування для підвищення конкурентоспроможності галузі.

3.2. Розробка ефективної стратегії формування потенціалу сільськогосподарського підприємства

Головним напрямком підвищення ефективності виробництва в сільськогосподарській галузі є впровадження ринкового механізму господарювання і його використання, яке передбачає дієвих важелів та стимулів формування, що впливають на розвиток її потенціалу. Як свідчить досвід світовий, господарювання за ринковим механізмом сприяє досягненню високих темпів розвитку економічного і соціального, ефективному використанню виробничого потенціалу підприємств сільського господарства, прискоренню наукового і технічного прогресу, підвищенню рівня життя населення тощо.

Найважливішими галузевими особливостями, що визначають специфіку формування в сільському господарстві ринкового механізму господарювання, є:

- високий рівень собівартості продукції;
- неможливість заміни та особлива важливість галузі у вирішенні проблеми продовольчої безпеки країни;
- специфічний характер виробництва, що в значних обсягах виробництва продукції виявляється, яка псується швидко і стислих строків її зберігання вимагає та реалізації;
- застаріла база матеріально-технічна.

Підвищення як у Львівській області ефективності сільськогосподарського виробництва, так і в Україні в цілому очікувати слід за умов врахування резервів на конкретних підприємствах внутрішньогосподарських. Суттєві між різними сільськогосподарськими підприємствами відмінності впливають на певний узагальнений рівень шляхів підвищення ефективності. Характер впливу організаційно-економічних, техніко-технологічних, та соціально-економічних факторів на господарської діяльності ефективність однакових для всіх підприємств, підстави дає для

узагальнення використання резервів як джерел.

Основними шляхами використання внутрішньовиробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства та підвищення ефективності їх виробництва є покращення використання виробничих ресурсів, а також якісне оновлення та кількісне збільшення використання основних фондів. Першочерговим завданням є підвищення рівня ефективного використання основних засобів в усіх без винятку сільськогосподарських підприємствах як Львівської області, так і України в цілому. Це актуально особливо на етапі сучасному, коли гальмується оновлення основних засобів відсутністю власних у підприємств коштів та можливостями щодо залучення запозиченого капіталу обмеженими.

Виявлені в результаті аналізу економічні можливості дозволяють шляхи їх впровадження вказати наступні:

- забезпечення високого рівня технічного обладнання шляхом проведення регулярного їх як технічного обслуговування, так і оновлення свого часу;
- створення запасів виробничих в обсягах, що безперервний процес виробництва забезпечують як на їх транспортування з мінімальними витратами, так і на зберігання;
- забезпечення сировиною сільськогосподарських підприємств шляхом дослідження маркетингу та ринку з вибором оптимальних каналів реалізації і доставки готової продукції;
- впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво, що сприятиме підвищенню продукції конкурентоздатної;
- впровадження організації праці прогресивної форми, що дозволить використовувати ефективно як предмети, так і засоби праці.

Підвищення кваліфікації персоналу, пропаганда передового досвіду з питань виробництва організації, досягнень сучасної науки та техніки є основними шляхами підвищення праці продуктивної. Використання, обумовлених впливом соціально-економічних факторів, резервів підвищення ефективності сільського господарства, вимагає здійснення

заходів, на підвищення продуктивності праці спрямованих.

Розвиток в Львівській області сільського господарства у перспективі забезпечити вирішення проблеми продовольчої безпеки повинен та максимально можливого самозабезпечення продовольчою сільськогосподарською продукцією досягнення (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Управління розвитком потенціалу сільськогосподарських підприємств

Стратегічне планування являє собою сукупність дій і рішень, які приймає керівництво, у процесі розробки специфічних стратегій, спрямованих на досягнення організацією своїх цілей. Стратегія показує, чого досягти прагне підприємство, або чим хоче воно стати. Тактика – це способів і прийомів сукупність для досягнення мети поставленої. Після визначення для підприємства цілей та місії, аналізу слабких сторін і сильних, його внутрішнього середовища і зовнішнього, обґрунтовують стратегію підприємства як базову, тобто головну. Стратегія в економіці означає визначення місії, основних цілей і завдань довготермінових для підприємства, програму генеральних дій, а також пріоритетів розподіл і

ресурсів для досягнення цілей глобалізації.

У процесі оцінювання ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств визначено методичний комплексний підхід, який різноманітністю критеріїв визначається (рис. 3.6).

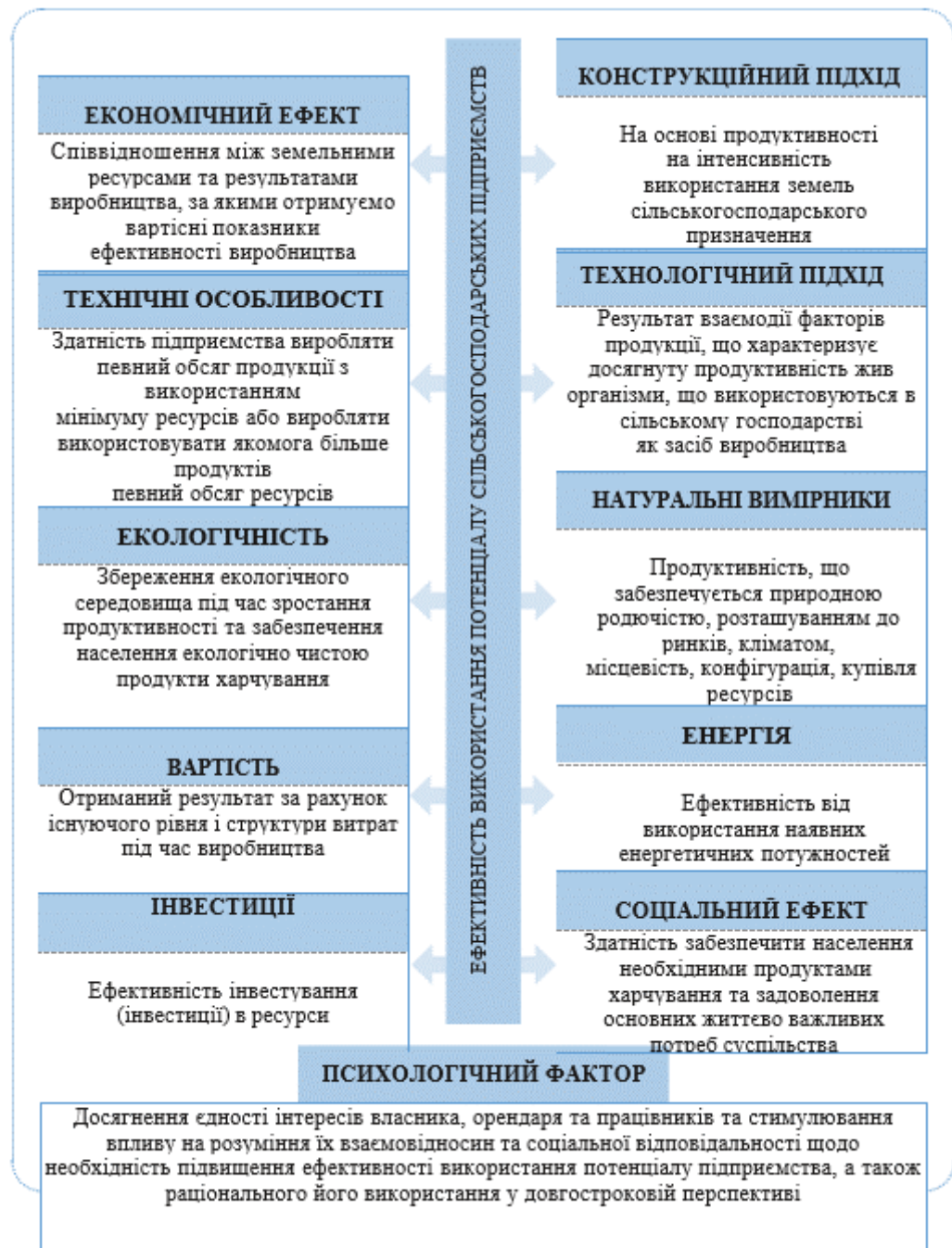

Рис. 3.6. Напрями підвищення ефективності використання потенціалу сільськогосподарських підприємств

*Джерело: побудовано автором

Комплексний методичний підхід враховується до оцінки виробничого

потенціалу досліджує взаємозалежність показників і критеріїв та їх взаємозв'язок, що при дослідженні ефективності ресурсокористування сільськогосподарських підприємств використовуються, і глибше дозволяє і комплексно оцінити ефективність факторів та особливостей загального впливу.

3.3 Напрями формування потенціалу підприємств галузі сільського господарства в умовах діджиталізації

Максимальне збалансування із потенціалом зовнішнього середовища можливостей сільськогосподарських підприємств є одним із першочергових завдань керівництва для досягнення запланованих задач з підвищення економічної ефективності, а також в умовах конкуренції сьогодні для виживання і в подальшому. У зв'язку з цим набувають все більшої актуальності питання формування потенціалу ресурсів підприємств з метою підвищення конкурентоспроможності сільського господарства та загалом національної економіки. В умовах формування інформаційного суспільства, що характеризується нестабільністю мікро- економічних факторів та макросередовища, одними з завдань першочергових стає формування та оцінка перспективних поточних можливостей підприємства, тобто потенціалу його ресурсів. Умови суспільства інформації вимагають прийняття управлінських оптимальних рішень щодо обрання цільових ринків реалізації продукції, визначення обсягів виробництва, що передбачає використання усіх видів ресурсів ефективно для підприємства, їх структуру оптимальності, від яких фінансовий стан підприємства залежить.

Зростання ролі чинника інформаційного стає світовою загальною тенденцією, яка, з боку одного, сприяє поліпшенню характеристик ресурсного потенціалу якісних щодо населення, дію організаційно-технічних умов посилює та інноваційно-технологічних чинників, з іншого боку, поглиблення

диференціації соціальних рівнів обумовлює та населення різних регіонів кваліфікує залежно від процесами комп'ютеризації та інформатизації охоплення їх. Особливості формування виробничого потенціалу в умовах суспільства інформаційного зводяться до здебільшого визначення ролі інформації в його використанні та формуванні. [10, с. 34].

Так, вплив становлення суспільства інформаційного на формування виробничого потенціалу підприємств сільськогосподарських також є досить неоднозначним і багатогранним. Потенціал використання наявних у сільськогосподарського підприємства ресурсів та суспільство інформаційне є важливими надзвичайно категоріями економічними. Їх тісний зв'язок причинно наслідковий виявляється за напрямками впливу різними. Його можна умовно розподілити в контексті основних ознак інформаційного суспільства (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 Основні напрями впливу інформаційного суспільства на формування потенціалу сільськогосподарських підприємств

Ознака інформаційного суспільства	Вплив на потенціал використання ресурсів сільськогосподарських підприємств
Зростання частки інформаційних послуг та продуктів у валовому внутрішньому продукті	– виникнення нових видів економічної діяльності сільськогосподарських підприємств; – переважання в галузевій структурі нематеріальних форм сільськогосподарського виробництва;
Імплементация інформаційних технологій	– зменшення потреби в робочій силі у кількісному аспекті через автоматизацію сільськогосподарського виробництва; – поширення нових форм конкурентної боротьби серед суб'єктів агропромислового комплексу; – комп'ютеризація освіти, дистанційне навчання сільського населення
Інформатизація та комп'ютеризація, через використання інтернет-зв'язку, телефонного зв'язку, телебачення тощо	– створення більш сприятливих умов для соціально-економічного зростання через більш вільний доступ до інформаційних ресурсів – створення більш сприятливих умов для реалізації економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств;
Зростання ролі знань та інформації	– зростання значення рівня ресурсного потенціалу для ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств; – підвищення вимог до особистісно-кваліфікаційних характеристик економічно активного сільського населення
Формування інформаційного глобального простору	- формування інформаційної мобільності населення

*сформовано автором

Основним завданням розвитку суспільства інформаційного є сприяння на засадах використання широкого інформаційно-комунікаційних сучасних технологічних можливостей створенню інформації та знань, користуванню та обміну ними, виробленню товарів та наданню послуг, реалізації повною мірою свого потенціалу, підвищенню якості свого життя і сталому розвитку країни. Основними якісними ознаками та параметрами інформаційного суспільства є роль знань особлива і побудованих технологій на них, домінування інформації, пришвидшення прогресу технічного, зменшення частки виробництва матеріального у сільськогосподарському виробництві, розвиток сфери послуг, підвищення для сільського населення якості життя [9].

З іншого боку, вплив ресурсного потенціалу на розвиток інформаційного суспільства відображається такими тенденціями, як:

- подальша еволюція суспільних, зокрема соціально-економічних, відносин;
- поширення нанотехнологій, зокрема енергозберігаючих;
- визначення нових шляхів вирішення глобальних проблем людства;
- зміна векторів розвитку людства;
- створення нових продуктів через диференціацію інноваційних підходів.

Тому, намагаючись забезпечити формування виробничого потенціалу як результативного процесу, під час його організації сукупність факторів необхідно врахувати, що на нього впливають і визначають, водночас, його ефективність. Основними аспектами такими є соціальний, екологічний, економічний, фінансовий та виробничий, що виступають саме як необхідні елементи системи ефективності підвищення використання виробничого потенціалу.

Інформаційний підхід економічного просторового визначення ґрунтується на інформаційній складовій процесу економіки, де інформаційними потоками формується простір, у формі обміну інформацією трансакції і входженням в інформаційний потік на загал. Прихильники щодо цього підходу

доводять, що економічні агенти сигналами в процесі пошуку інформації між собою обмінюючись, необхідної їм для здійснення своєї діяльності, взаємозв'язок встановлюють, який в результаті і складає економічний простір [7].

Так, притаманна просторовому устрою динамічність, за визначенням Габрель М. М., характеризує зміни елементів станів зв'язків і у часі відношень і пов'язана з можливостями, існуючими у просторової системи щодо зміни параметрів власних і, в певний проміжок часу, стану з метою проходження етапів розвитку: формування, зародження, трансформації, розвитку, занепаду тощо. Отже, за своєю суттю, інформаційний підхід суперечить територіальному підходу, оскільки в сучасному світі обмін інформацією не пов'язаний з державними, територіальними або географічними кордонами. Таким чином, лежить в площині динамічність просторово-економічної системи до її постійного вдосконалення і в умовах її відносної незмінності відбувається, сталого функціонування в межах часового певного періоду, збереження власної структури, та здатності залишатися стійкою та незмінною по відношенню без необхідності переходу до зовнішнього тиску в статичний новий інший стан.

Якщо ж стратегію розглядати як сукупність конкурентних методів та ведення бізнесу [9], що менеджмент підприємства обирає для підвищення конкурентоспроможності та майбутньої прибутковості виду обраної діяльності, то сказати можна, що, фактично, вона є сукупністю мотиваційних засобів, економічних, організаційних та інших.

Модель визначення здатності підприємства до функціонування в цифровому економічному просторі запропоновано для забезпечення вказаних вимог (рис. 3.7), що включає змістовних п'ять етапів встановлення основних підприємницьких характеристик за системним, ресурсним підходами в управлінні, що через трудовий, фінансовий, виробничий, організаційний потенціали дозволило встановлювати можливості впровадження стратегії технологічного та інноваційного прориву, з урахуванням ринкової кон'юнктури, на засадах цифрової економіки і приводити, у відповідності до

вимог нової економіки, кваліфікацію працівників. Тим самим, стійкість системи регіональної просторово-економічної є можливістю збереження і необхідністю в межах певного часового проміжку статичного стану розвитку [2].

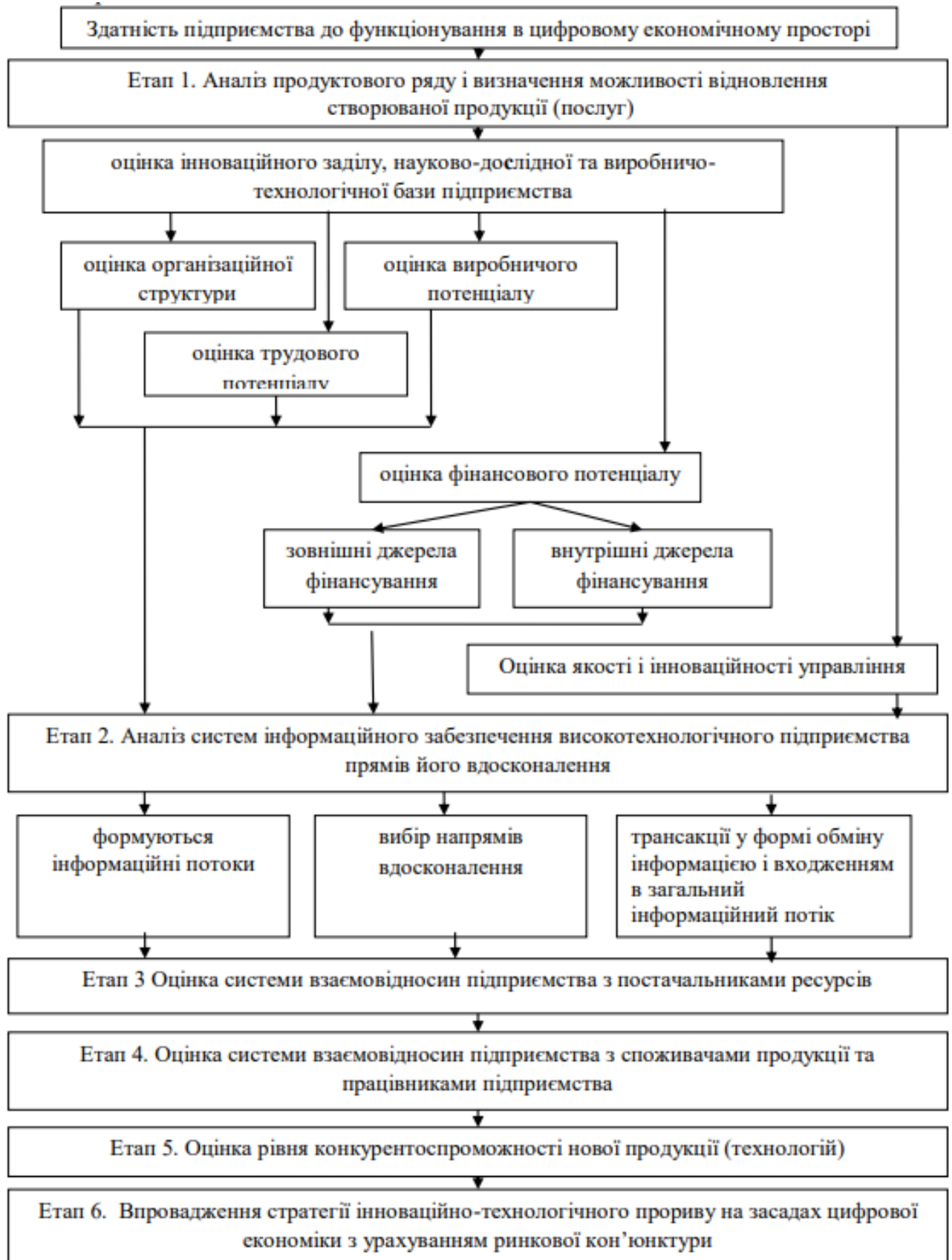

Рис. 3.7. Модель визначення здатності підприємства до функціонування в цифровому економічному просторі

*Розроблено автором із використанням

З метою одержання економічних результатів від цієї діяльності шляхом розробки форм і методів управління діяльністю конкретного об'єкта найоптимальнішим впроваджують заходи управління на підприємстві.

Стратегія розробляється у формі стратегічних альтернатив бізнесової поведінки підприємства збалансованого стратегічного портфеля. Структура стратегічного набору підприємства зміст та логіку стратегії підприємства визначає.

Вже технологія вивчення попиту відбувається без людини, а здійснюється он-лайн через певні запити. Особливості здійснення в цифровому економічному просторі стратегічних впливів при управлінні конкурентоспроможністю підприємств ще у необхідності полягають забезпечення сервісами різного роду, здатними позицію товару конкурента посилити, зміна компетенцій і знань нові професії дозволяє формувати, або із новим змістовним наповненням існуючі, тобто характер праці змінюється і стимулювання її.

Група стратегій, яка стосується радикальних змін, докорінні перетворення на підприємстві передбачає з точки стратегічного розвитку зору. Використання доцільним є для підприємств таких стратегій, які значного успіху не досягли внаслідок невизначеності стратегічної або вибору стратегії помилкової, або її реалізації неефективної, й ніякі зміни локальні суттєво змінити ситуацію та забезпечити не в змозі бажаних результатів [12].

У разі неможливості радикальні зміни здійснити своїми силами слід звернутися підприємствам ззовні за допомогою до конкурентів більш сильних або з метою злиття з ними виробників техніки, якщо вигідно це й для останніх. У випадку такому слід підприємствам створити або визначити свої конкурентні переваги, що їх можливостям відповідають та потребам ринку й до реалізації стануть підґрунтям стратегій відповідно. Якщо не забезпечують бажаних результатів, такі заходи, яких можна досягти, змінивши напрям діяльності або

суміжними видами доповнивши його так, доцільним є відповідних стратегій використання.

Таким чином, зміни, радикальні, які відбуваються при управлінні конкурентоспроможністю підприємства, якісно новим наповненням компетенцій менеджерів в цифровому просторі характеризується і робітників підприємства, необхідністю формування інноваційного та цифрового потенціалу, здатного створення конкурентних переваг на ринку підтримувати.

Ефективність і стійкість підприємств України у сучасному вітчизняному аграрному секторі залежить не тільки від наявності і стану ресурсного потенціалу, але головним чином на його залучення до виробництва та динаміка його оновлення.

Ресурсний потенціал є основною ресурсною базою будь-якого підприємства, а також якість і вартість продукції, що випускається як рівень розвитку конкретної території, особливо сільські, сильно залежать від цього. Ресурсне забезпечення кожного окремого підприємства визначає ресурсне забезпечення с.-г сектора держави в цілому.

Складові ресурсного потенціалу кожного окремого підприємства можна класифікувати на основі різних підстав. Пропонуємо розділити їх на об'єктивні та суб'єктивні компоненти. Об'єктивні компоненти включають ресурси, які не залежать від людини. Перш за все, це кліматично-екологічні умови території і природні ресурси. Суб'єктивні складові процесу впливає людина, її особистісна і професійна якості. Пропонована класифікація свідчить не тільки про різноманітність ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, а й зовнішні фактори, що визначають ефективність її впровадження.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Провівши аналіз стану ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області можна зробити такі висновки.

1. Потенціал використання ресурсів включає сільськогосподарські угіддя, матеріальні і трудові ресурси. В аграрній сфері економіки потенціал використання ресурсів виступає матеріально-речовою основою виробничого потенціалу, який розкриває можливості підприємства виробляти певний обсяг сільськогосподарської продукції. Його можна розглядати як сукупність взаємопов'язаних ресурсів, які використовують в аграрному виробництві.

2. Розподіл виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств необхідно здійснювати за характером впливу на кінцевий результат: природні ресурси, що мають властивість безпосередньо через об'єкти прикладання праці й коштів (рослини), внаслідок певних біохімічних перетворень ставати складовими частинами урожаю сільськогосподарських культур; матеріальні, які мають властивість безпосередньо перетворюватися в складові частини кінцевого продукту (урожай та тваринницьку продукцію); фінансові ресурси, що дозволяють нарощувати потенціал використання ресурсів підприємств і галузі в цілому, а також сприяють поліпшенню його структури й оптимізації, підвищують ефективність його використання; трудові ресурси, які приводять у рух решту видів виробничих ресурсів заради досягнення поставлених перед виробництвом економічних і соціальних цілей.

3. Тому при оцінці його ефективності доцільно враховувати двоякість випуску власної продукції: з одного боку, тими ресурсами, які є в розпорядженні підприємств, з іншого, – рівнем їх ефективного розподілу та раціонального використання протягом виробничого циклу. У ринкових умовах сільськогосподарське виробництво необхідно розглядати як відносно відокремлену складну організаційну систему. Отже, при заданому обсязі ресурсів рівень задоволення потреб у виробництві продукції визначатиметься ефективністю цих ресурсів.

4. Визначено, що методичні підходи, які використовуються в даний час до кількісної оцінки використання виробничих ресурсів, не повністю відображають специфіку сільськогосподарського виробництва будучи малоприсаєтними для нього.

5. За аналізований період динаміка основних складових ресурсного потенціалу Львівської області характеризується якісними показниками, хоча ця тенденція досить повільна, але якщо вона буде й надалі продовжуватися, – це призведе до покращання ситуації в сільському господарстві, яка склалася за останні роки.

6. Отже, продукція сільського господарства Львівщини протягом 2010–2020 рр. збільшилася на 45,0%, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах – у 2,3 рази, особистих селянських господарств – на 5,8%. Таким чином, підприємства у 2020 р., використовуючи 54,3% сільськогосподарських угідь, виробили 49,5% продукції, що більше порівняно з 2010 р. на 18,7 в. п. Частка особистих селянських господарств у загальному обсязі суттєво зменшилася, але залишається ще вагомою – 50,5% (у 2010 р. – 69,2%). Особисті селянські господарства виробляють майже половину продукції рослинництва (46,2%) та понад 60% продукції тваринництва (61,0%).

7. У цілому впродовж 10 останніх років (окрім 2015 р.) обсяг продукції сільського господарства на Львівщині зростає. Для прикладу, у 2020 р. відносно 2019 р. обсяг продукції зріс на 4,4%, що забезпечило перше місце серед регіонів (в Україні – зменшення на 10,1%). Зростання відбулося у особистих селянських господарств на 1,6% (за рахунок збільшення виробництва продукції рослинництва), на підприємствах – на 7,3% (за рахунок збільшення виробництва продукції рослинництва і тваринництва).

8. Частка області у загальнодержавному обсязі продукції сільського господарства становила у 2020 р. 3,9%. На одну особу населення припадало 9584 грн продукції. Серед регіонів України за обсягом сільськогосподарського виробництва Львівська область посіла 14-е місце, за обсягом у розрахунку на одну особу – 19-е місце.

9. Основними напрямками розвитку та раціонального використання виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств є: для земель (політичні, економічні, екологічні та правові); для добрив (економічні, екологічні та соціальні); для фінансових ресурсів (вдосконалення системи ціноутворення на продукцію сільського господарства, фінансово-кредитний механізм); для праці (природні, організаційні, технологічні, економічні й соціальні).

10. Головними перспективними напрямками підвищення ефективності використання потенціалу сільськогосподарських підприємств вважаємо наступні: впровадження диверсифікації виробництва з урахуванням ресурсного потенціалу, спеціалізації та природно-кліматичних умов; посилення фінансового потенціалу підприємства за рахунок залучення від позичкового капіталу, який збільшить можливості капіталу підприємства, посилить фінансовий стан і отримати додатковий дохід від функціонування позичкового капіталу; удосконалення інформаційного потенціалу сільськогосподарського підприємства передбачає заходи щодо спрямування витрат на придбання більш адаптивного програмного забезпечення та оновлення технічних засобів. Ці витрати враховують витрати на постійне оновлення, підтримку програмного забезпечення, ремонт технічних засобів, їх модернізацію; підвищення ефективності управління трудовим потенціалом сільськогосподарського підприємства, що пропонується за рахунок формування ефективної системи мотивації персоналу; ефективна система стимулювання високопродуктивної праці, заснована на ринковому мотиваційному механізмі, повинна базуватися на врахуванні основних спонукальних прийомів, які б стимулювали трудовий потенціал до систематичного вдосконалення власної професійної майстерності, підвищення якості робочої сили, найповнішої реалізації трудової мотивації.

Комплексне застосування цих заходів сприятиме підвищенню ефективності використання потенціалу сільськогосподарського підприємства, що впливатиме на посилення його конкурентного стану на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агробізнес України 2021 [Електронний ресурс] . Інфографічний довідник: [сайт]. URL: <http://agrex.gov.ua/wpcontent/uploads/InfografikasilskogogospodarstvaUkrayinividBakerTillytaLatifundist.pdf>.
2. Аграрна реформа в Україні. / П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Луценко та ін.; За ред. П.І. Гайдуцького К.: ННЦ ІАЕ, 2015. 4-24 с.
3. Амбросов В.Я. Забезпечення державної підтримки сільськогосподарського виробництва . *Економіка АПК*. 2009. №2. С. 15-24.
4. Амбросов В.Я. Фінансова стабілізація розширеного відтворення в аграрному секторі економіки. *Агроінком*. 2007. № 78. С.26-28.
5. Андрійчук В. Г. Метод аналізу оболонки даних (DEA) у вимірі та оцінці ефективності діяльності підприємств. *Економіка АПК*. 2011. № 7. С. 81-88.
6. Андрійчук В.Г. Важливі підйоми відродження сільськогосподарського бізнесу. *Економіка АПК*. 2015. № 4. С. 18.
7. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства: вимір масштабів та оцінка переваг і загроз здійснення. *Економіка АПК*. 2016. №2. С. 8 16.
8. Балабанова Л.В. Маркетингова товарна політика в системі менеджменту підприємств: Монографія/Л.В. Балабанова, О.А. Бриндіна Донецьк: ДонДУЕ, 2007. 263 с.
9. Балабанова Л.В. Мажинський Р.В. Управління маркетинговим потенціалом підприємства. К.: ВД «Професіонал», 2016. 288 с.
10. Бень Т. Г. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства / Бень Т. Г., Довбня С. Б. *Фінанси України*. 2012. № 6. С. 5360.
11. Бесенюк В.М. Потенціал використання ресурсів агроформувань у забезпеченні ефективного господарювання . *Економіка: проблеми теорії та практики*. Випуск 193: В 5 т. Том І. Дніпропетровськ: ДНУ, 2014. с. 158168.
12. Блюмська К. В. Об'єктивні передумови переходу до концепції інноваційного маркетингу в підприємствах АПК [Електронний ресурс] / Ю. І. Данько, К. Блюмська. *Вісник Львівського національного аграрного ун-ту*:

наук. журнал. Сер. «Економіка АПК» / Львівський НАУ. Львів, 2012. № 19 (1).

13. Богуцька Н.М. Потенціал використання ресурсів підприємства та проблеми його оцінки: [Електронний ресурс] / Н.М. Богуцька. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics/57474.doc.htm.

14. Бородіна О.М. Сільськогосподарське дорадництво та проблеми його кадрового забезпечення. К.: ІАЕ, 2015. 72 с.

15. Бурковський І.Д. Матеріально-ресурсний потенціал використання ресурсів сільськогосподарського сектора України: стан та напрями розвитку. *Економіка АПК*. 2014. № 3. С. 26-29.

16. Данько Ю. І. Теоретико-методологічне обґрунтування підходів до моделювання рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Інноваційна економіка*. 2016. №. 56. С. 76-80.

17. Дмитрук Б. П. Аналіз ефективності використання ресурсів галузі рослинництва сільськогосподарських підприємств Черкаської області з використанням метода data envelopment analysis (DEA) / Б. П. Дмитрук, Т. Б. Вітряк. Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. 2012. Вип. 1 (11). С. 138-147.

18. Довгаль О.В. Механізм ефективного управління ресурсним потенціалом сільськогосподарських підприємств / О.В. Довгаль. *Агросвіт* № 5. 2021 С. 20-22.

19. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3. / Редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. ред) та ін. К.: Видавничий центр –Академія, 2001. 952 с.

20. Жмайлов В. М., Жмайлова О. Г., Бабицька О. О. та ін. Організаційно-економічні основи управління прибутком сільськогосподарських підприємств: монографія. Суми: Сумський національний аграрний університет, 2014. 308 с.

21. Замора О.І. Основні тенденції формування і використання трудових ресурсів. *Актуальні проблеми економіки*. 2020. №4. С. 85-91.

22. Кісіль М. І. Критерій і показники економічної ефективності бізнесу. *Економіка АПК*. 2013. №8. С. 59-62.

23. Коваленко О.В. Оцінювання ефективності управління діяльністю

- підприємств за критеріями товарно-цінової стратегії. *Економіка АПК*. 2009. №3 (173). С. 123-128.
24. Красноручський О. О., Азізов О. Р. Закономірності та принципи функціонування систем ринкового розподілу продукції сільськогосподарських підприємств. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2019. №. 4. С. 3-13.
25. Красноручський О.О., Руденко С.В. Функціональні та інструментальні концепції в дослідженнях механізмів управління економічним потенціалом сільськогосподарських підприємств. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2016. № 2. С. 6-10.
26. Мельник А. Ф. Васіна А. Ю., Желюк Т.Л., Попович Т. М. *Національна економіка*. К. : Знання, 2011. 463 с.
27. Месель-Веселяк В. Я. Економічні передумови забезпечення розширеного відтворення аграрного виробництва в Україні. *Економіка АПК*. 2011. №3. С. 9-16.
28. Механізм державної підтримки у сфері сільського господарства необхідно вдосконалювати / [Електронний ресурс] / Офіційний агропромисловий сайт сільського господарства України. URL: <http://agropromua.com/articles/287>.
29. Ніколюк О. М., Мартинчук І. В. Методика оцінювання ресурсного потенціалу інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств. *Проблеми економіки*. 2018. 1 (35). С. 207-213.
30. Сільське господарство Львівської області. 2021 : Статистичний збірник. Львів : Головне управління статистики у Львівській області, 2022. 104 с.
31. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2021 рік : [Статистичний бюлетень]. ДСУ. К., 2022. 89 с.
32. Піняга Н.О. Ефективність формування і використання ресурсного потенціалу у сільськогосподарських підприємствах Львівщини. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. Випуск 6. Частина 3. С.75-78.
33. Россоха В.В. Потенціал сільськогосподарського підприємства:

- методологія дослідження. *Економіка АПК*. 2017. №4. С. 35-40.
34. Савченко С.М. Науково-методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності підприємства / Савченко С.М. *Ефективна економіка*. 2014. №6. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3144>
35. Сільське господарство України за 2021 рік : Статистичний збірник. Київ, 2022. 382 с.
36. Телишевська Л. І., Комишан О. І., Сергєєв С. С. Маркетинговий потенціал у підвищенні прибутковості підприємства. *Механізм регулювання економіки*. 2018. № 3 С. 126-132.
37. Терещенко С. І. Ефективність використання ресурсного потенціалу за рахунок обґрунтування параметрів діяльності сільськогосподарського формування : [Електронний ресурс] / С. І. Терещенко . Глобальні та національні проблеми економіки. 2014. груд. (Вип. 2). С. 725-729. URL: <http://globalnational.in.ua/archive/22014/149.pdf>.)
38. Черевко Г.В. Економіка підприємств [Текст] : підручник / Ф. В. Горбонос, Г. В. Черевко, Н. Ф. Павленчик, А. О. Павленчик. К. : Знання, 2004. 463 с.
39. Черевко Г.В. Сутність категорії ефективності в економіці сільського господарства. *Вісник Львівського державного аграрного університету: економіка АПК*, 3-15, 2005.
40. Черевко Г.В., Черевко І.В., Василенька Н.І. Економіка природокористування. Львів: Ліга-Прес, 2013. 700 с
41. Чудовська В. А. Гармонізація формальних та неформальних інститутів органічного виробництва .Збалансоване природокористування. 2012. №. 2. С. 9398.
42. Шєбанін В.С. Червен І.І., Шєбаніна О.В., Карєба М.І. Зміцнення та ефективне використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств: монографія. За ред. чл.кор. НААН України, проф. В.С. Шєбаніна та д.е.н., проф. І.І. Червена Миколаїв, МДАУ, 2016. 205 с.
43. Язлюк, Б. О. Інноваційно-інвестиційні та прикладні соціально економічні стратегії розвитку регіонів з інтенсивним використанням природних ресурсів /

Б. О. Язлюк . Наука молода. Збірник наукових праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету. 2015. № 22. С. 5057.

44. Ярощук, О. В. Аналіз системи економічної безпеки підприємства / Олексій Вікторович Ярощук . *Наука молода*. 2018. № 15-16. С. 378-381.

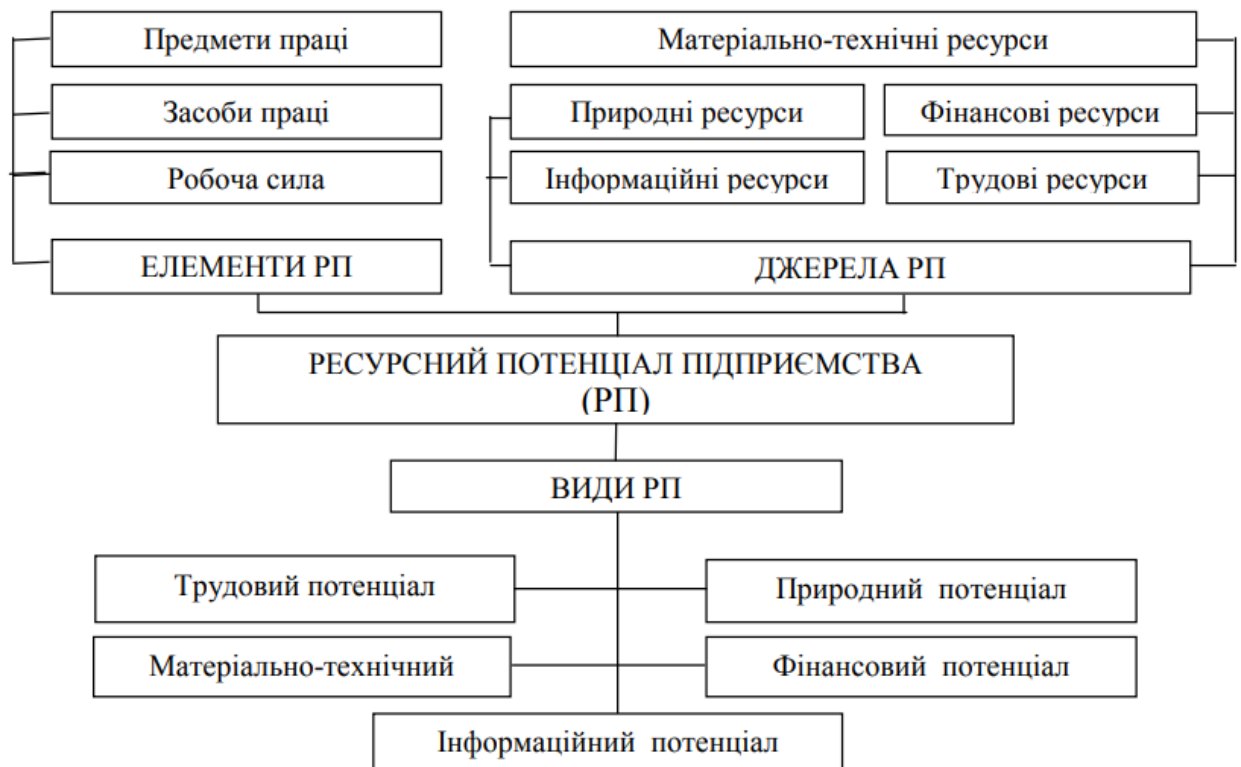
ДОДАТОК А

Принципи ефективного використання потенціалу сільськогосподарських підприємств

Принцип	Суть принципу
Системності	Використання всіх ресурсів підприємств збалансовано, не допускати значних відхилень в технологічному ланцюжку, за потужностями, враховуючи впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища
Структурності	До структурних характеристик слід віднести цілісність ресурсного потенціалу, відповідно до якої, всі елементи виконують загальну цільову функцію, що стоїть перед системою. Взаємозв'язок і взаємодія елементів ресурсного потенціалу, як необхідна умова забезпечення його системної цілісності забезпечують узгодженість у функціонуванні і дозволяє досягти нових якостей, не властивих для елементів до початку їх взаємодії
Цільової орієнтації	Дії всіх структурних підрозділів повинні бути узгоджені, підкорятися сформованій стратегії і тактиці
Економічної самодостатності	Для забезпечення конкурентоспроможності продукції і послуг підприємства повинні спільно сформулювати план дій, на найближчий період так і на перспективу всіх підрозділів
Узгодженості	Серед структурних підрозділів підприємства повинна бути узгодженість в технології, маркетингових досліджень, рух фінансових ресурсів. У зовнішньому середовищі підприємствам доцільно погоджувати спільні дії щодо оподаткування, митним квотами, залізничних тарифів, рівню рентабельності і т. д.
Адекватності	Дії структурних підрозділів повинні адекватно реагувати на вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища і формувати оптимальні напрями дій
Соціальної справедливості	У нинішніх умовах ефективного використання ресурсного потенціалу велике значення набуває використання трудового потенціалу, тому власникам і менеджерам підприємств необхідно гуманно підходити до функціонування цього виду ресурсу. Це можуть бути узгоджені дії адміністрації і трудового колективу щодо режиму праці і відпочинку, рівня оплати праці, соціальних гарантій та інших мотиваційних факторів

ДОДАТОК Б

Схема складових потенціалу підприємства

ДОДАТОК В

Таблиця 1. Динаміка та структура виробництва продукції сільського господарства за категоріями господарств (у порівняних цінах 2016 р.), млн грн

Форма господарювання	Площа сільськогосподарських угідь		Продукція сільського господарства						
			Всього		у тому числі				
	тис га	%	млн грн	%	млн грн	%	рослинництво	тваринництво	
				млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
2010									
Усі категорії господарств	1265,5	100,0	16563,4	100,0	9347,6	100,0	7215,8	100,0	
у т. ч. підприємства	469,4	37,1	5095,6	30,8	3318,7	35,5	1776,9	24,6	
особисті селянські господарства	796,1	62,9	11467,8	69,2	6028,9	64,5	5438,9	75,4	
2015									
Усі категорії господарств	1261,5	100,0	20237,4	100,0	13198,5	100,0	7038,9	100,0	
у т. ч. підприємства	527,4	41,8	8269,2	40,9	6232,5	47,2	2036,7	28,9	
особисті селянські господарства	734,1	58,2	11968,2	59,1	6966,0	52,8	5002,2	71,1	
2020									
Усі категорії господарств	1241,5	100,0	24007,2	100,0	16938,0	100,0	7069,2	100,0	
у т. ч. підприємства	673,7	54,3	11872,0	49,5	9115,4	53,8	2756,6	39,0	
особисті селянські господарства	567,8	45,7	12135,2	50,5	7822,6	46,2	4312,6	61,0	

Джерело: розраховано на основі статистичного збірника «Сільське господарство Львівської області. 2021. С. 12–14»

ДОДАТОК Г

Показники розвитку сільськогосподарських підприємств

Вид підприємств	Роки					2020 р. до, %	
	2010	2014	2016	2019	2020	2010 р.	2019 р.
Кількість підприємств, од.	1490	1426	1209	1342	1364	91,5	101,6
Площа с.-г. угідь, тис га	221,1	307,9	343,0	378,9	391,6	177,1	103,4
Кількість найманих працівників, тис осіб	12,5	9,8	10,1	10,6	10,9	87,2	102,8
Середньомісячна заробітна плата штатного працівника, грн	1574	2961	4559	9552	8980	570,5	94,0
Продукція сільського господарства, усього, у постійних цінах 2016 р., млн грн	5095,6	8694,8	8967,9	11063,3	11872,0	232,9	107,3
- у т. ч. на 1 га с.-г. угідь, тис грн	23,0	28,2	26,1	29,2	30,3	131,5	103,8
- на 1 працівника, тис грн	407,6	887,2	887,9	1043,7	1089,2	267,2	104,3
Чистий прибуток (збиток), млн грн	378,3	1245,6	740,2	727,8	1488,2	393,4	204,5
- у т. ч. на 1 га с.-г. угідь, грн	1710,9	4045,5	2158,0	1920,8	3800,3	222,1	197,8
- на 1 працівника, грн	30264	127102	73287	68660	136532	451,1	198,9
Підприємства, які одержали чистий прибуток, %	72,6	82,6	80,9	81,5	82,9	+10,3в.п. п	+1,4в.п
Фінансовий результат, млн грн	484,9	2725,1	1248,0	1424,2	1964,7	405,2	138,0
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	20,1	30,6	22,0	4,4	14,5	-5,6в.п.	+10,1 в.п

Джерело: розраховано на основі статистичного збірника «Сільське господарство Львівської області. 2021. С. 24–28

ДОДАТОК Г

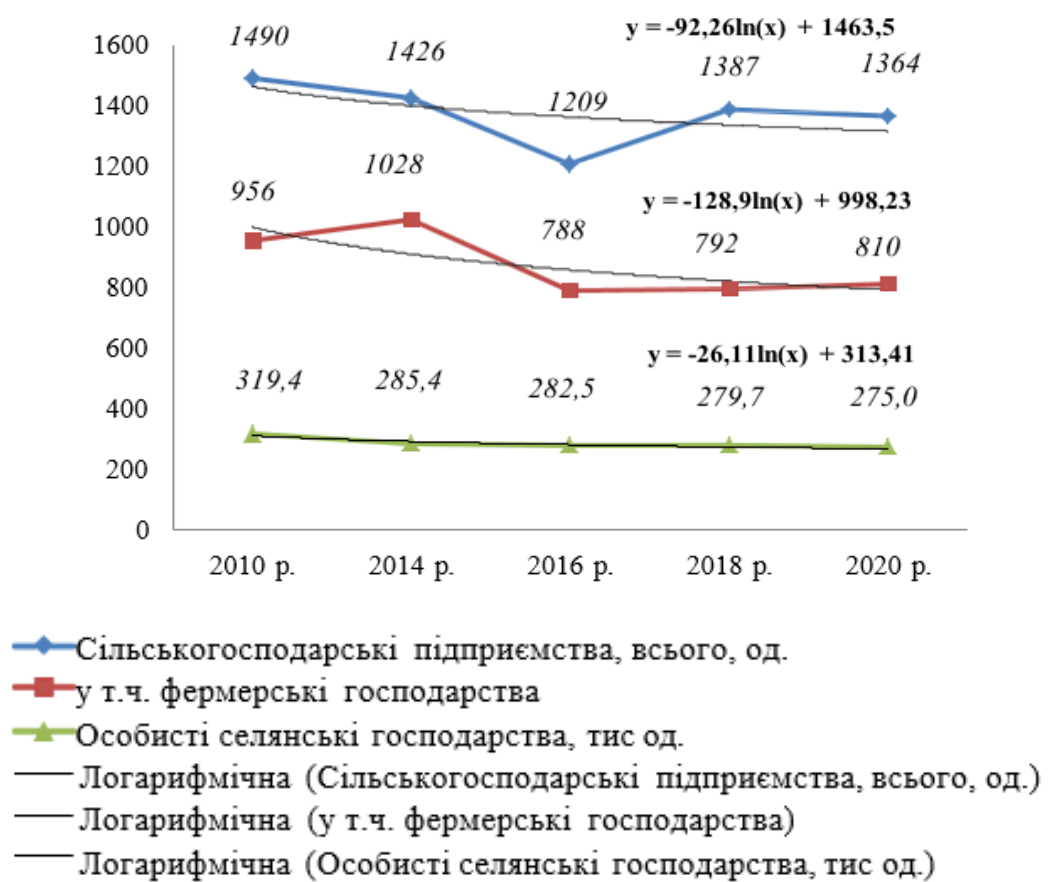

Рис. 1. Динаміка кількості аграрних формувань у Львівській області

ДОДАТОК В

Стратегічні напрями формування потенціалу сільськогосподарських підприємств за умови цифровізації процесів

